

Aalborg Universitet

Kortlægning af praksis for lysudredning i synsrådgivningen

Øien, Turid Borgestrand

Publication date:
2022

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):

Øien, T. B. (2022). *Kortlægning af praksis for lysudredning i synsrådgivningen*. Institut for Byggeri, By og Miljø (BUILD), Aalborg Universitet. BUILD Rapport Nr. 23

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal -

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

BUILD RAPPORT

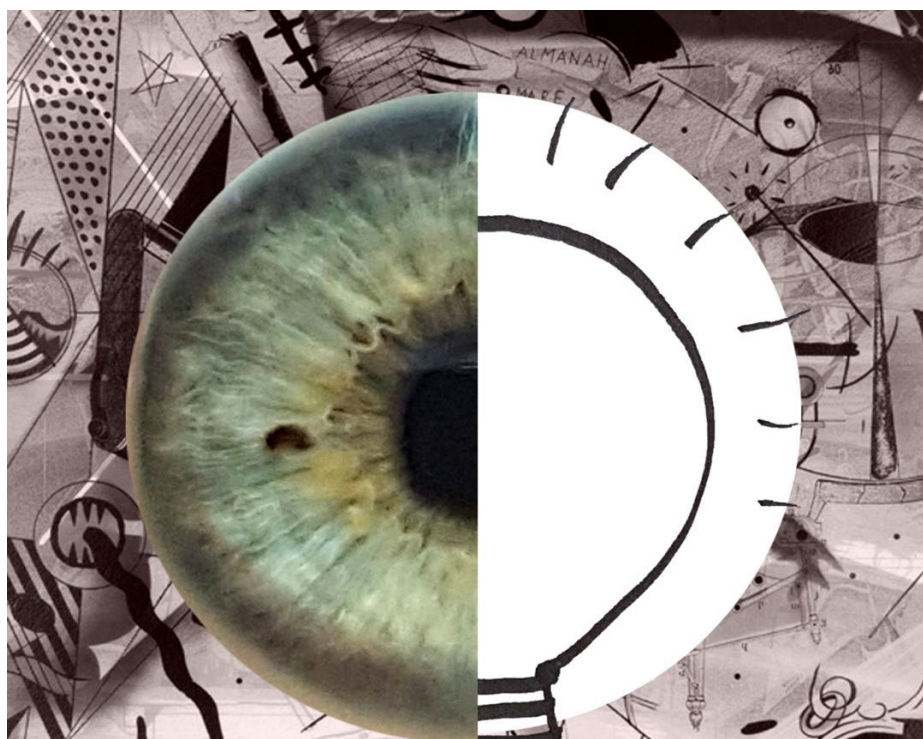
2022:23

Kortlægning af praksis for lysudredning i synsrådgivningen

Turid Borgstrand Øien

KORTLÆGNING AF PRAKSIS FOR LYSUDREDNING I SYNSRÅDGIVNINGEN

Turid Borgestrand Øien

BUILD rapport 2022:23
Institut for Byggeri, By og Miljø, Aalborg Universitet
2022

TITEL	Kortlægning af praksis for lysudredning i synsrådgivningen
SERIETITEL	BUILD rapport 2022:23
FORMAT	Digital
UDGIVELSEÅR	2022
UDGIVET DIGITALT	Maj 2022
FORFATTER	Turid Borgestrand Øien
SPROG	Dansk
SIDETAL	54
LITTERATURHENVISNINGER	Side 52-53
EMNEORD	Lys, tilgængelighed, bygningsindretning, synsrådgivning, lysudredning, lysafprøvning, praksisfællesskab, vidensdeling
ISBN	978-87-563-2048-1
ISSN	2597-3118
TEGNINGER	Turid Borgestrand Øien
FOTO	Forfatteren, hvor andet ikke er angivet
ILLUSTRATIONER	Turid Borgestrand Øien
UDGIVER	Institut for Byggeri, By og Miljø (BUILD), Aalborg Universitet A.C. Meyers Vænge 15, 2450 København SV E-post build@build.aau.dk www.build.aau.dk

Der gøres opmærksom på, at denne publikation er omfattet af ophavsretsloven.

INDHOLD

FORORD	4
1 SAMMENFATNING	6
2 BAGGRUND OG FORMÅL	8
2.1 Synsrådgivning i Danmark	8
2.2 Belysning i synsrådgivningen	10
3 TEORI	12
3.1 Praksisviden og praksisfællesskab	12
4 METODE	14
4.1 Interviews og besøg	14
4.2 Deltagende observation, dokumentanalyse og workshop	15
4.3 Kodning og bearbejdning	15
5 DÆKNINGSOMRÅDE OG ORGANISATION	18
5.1 Strukturreform og differentiering	19
6 FAGLIG BAGGRUND BLANDT SYNKONSULENTERNE	22
6.1 Monofaglighed versus tværfaglighed	23
7 RAMMER OG INITIATIVER OMKRING LYS	26
7.1 Viden	26
7.2 Skematikker, tommelfingerregler og praksisviden	26
7.3 Samarbejde og vidensdeling	28
8 LYSSAGERNE	32
8.1 Hvem, hvad, hvor?	32
8.2 Udredning og afprøvning	32
8.3 Typologier for lysafprøvning	34
9 DISKUSSION	42
9.1 Konventioner	42
9.2 Materielle artefakter - Lys som fælles anliggende	44
9.3 Kompetencer - Udvikling og tværfaglige indsatser	45
9.4 Koordinering og navigering	46
10 KONKLUSION	50
11 REFERENCER	52

FORORD

Koblingen mellem det byggede miljø og det specialiserede social- og sundhedsområde kan ved første øjekast synes fjern, men de fysiske rammer har dog meget at sige for menneskers velbefindende generelt. I arbejdet med synsrådgivning og synsrehabilitering, har optimeret belysning vist sig at have stor betydning for den individuelle der er udfordret med hensyn til synsfunktionen.

Som et delstudie i forskningsprojektet 'Forbedret livskvalitet: Udvikling af evidensbaseret rehabiliterende praksis for borgere med synsvanskeligheder', præsenterer denne rapport resultaterne af en national kortlægning af praksis for vejledning og rådgivning om belysning i synsrådgivningen i Danmark.

Vi vil gerne takke alle, der gennem interviews, skriftligt materiale og deltagelse, har bidraget til denne rapport. Især tak til Velux Fonden der gennem sin bevilling har gjort projektet muligt.

BUILD, Sektion for By, Bolig og Ejendom

Hans Thor Andersen

Forskningschef

The background of the page is decorated with a pattern of thin, dark blue wavy lines that flow across the entire surface. In the upper center, there is a solid dark blue circle containing the white number '1'.

1

SAMMENFATNING

1 SAMMENFATNING

Denne kortlægning er blevet til som et delstudie i forskningsprojektet 'Forbedret livskvalitet: Udvikling af evidensbaseret rehabiliterende praksis for borgere med synsvanskeligheder', der har forløbet fra 2018 til 2022. Hvor de første to delstudier har taget udgangspunkt i et pilotstudie omkring udviklingen af en systematiseret metode for belysning i synsrehabiliteringen, beskrevet i *Belysning i synsrehabiliteringen. Et casestudie* (Øien, 2022), løfter denne kortlægning fokus til hele praksisfællesskabet. I nærværende forskningssamarbejde har tanken været, at kortlægningen er med til at forberede en videre implementering af metoderne udviklet i pilotprojektet *Bedre Lys Mere Liv* (Øien m.fl., 2021).

Kortlægningen er lavet på baggrund af telefoninterviews, besøg og kvalitative interviews, samt en workshop, hvor forskellige aspekter af praksisfællesskabet og deres arbejde med belysning blev behandlet og diskuteret.

Der er stor variation mellem de enkelte centre, både i størrelse, dækningsområde og organisation. Fra enkeltkommuner til regionale centre med ydelser til 18 kommuner, fra synsrådgivning varetaget af en enkelt synskonsulent til grupper af 24 medarbejdere. Fagligt spænder gruppen bredt med pædagoger, lærere og ergoterapeuter som de tre største faggrupper, svarende til målgrupperne småbørn, skolebørn og voksne.

Rapporten kigger nærmere på synskonsulenternes praksis omkring belysning ved at udfolde de konventioner, kompetencer og materielle artefakter, der er knyttet til belysning. Lysviden i synsrådgivningen har været i ændring de senere år, og der er derfor flere forskellige lys-skoler repræsenteret lokalt. Ved de større centre mødes de forskellige tilgange ved side- og hovedoplysning, og hvor man løbende har lyssager, bliver der udviklet lokale tilgange og skematikker. Mindre steder, hvor lyssagerne typisk er sjældnere, er praksis mere afhængig af eksterne parter som sagsbehandlers krav, elinstallatørers eller forhandleres viden eller sparring fra eksterne kollegaer. Kompetencer omkring lyssager er tæt knyttet til den individuelle erfaring. Dog spiller vejledninger og skematikker en vigtig rolle, både som støtte for novicen og for fastholdelsen af en fælles praksis. Centrenes materielle artefakter, faciliteterne, spænder fra afprøvning af enkelte lyspærer og lamper systematiseret i en form for depot eller lager, i mobile kuffert- eller cykeltaskeordninger til at medbringe til borgeres hjem eller institutionelle kontekster, til demonstrationsopstillinger og lokaler til afprøvning af pærer, lamper og rumlige sammenhænge. De mest omfattende afprøvningsfaciliteter, lyslabs, er typisk blevet mobiliseret ved hjælp af bevillinger fra eksterne fonde, og repræsenterer den aktuelle lysteknologi og 'best practice' på tidspunktet for bevillingen.

Både viden, kompetencer og faciliteter kan ses i et kontinuum fra simple til mere komplekse, hvilket også karakteriserer den enkelte sag. Både den enkelte sag og synsrådgivningen er situerede. Ud over den enkelte synskonsulent, er dennes eksterne netværk af samarbejdspartnere, kollegaer og øvrige faglige miljø inddraget i de mulige ydelser samt ledelse, organisation og strukturelle rammer forhandlet i regionale fora. Her spiller en række styrings- og støtteteknologier ind i samarbejde og vidensdeling, herunder ydelsesbeskrivelser, efteruddannelsesforløber, dokumentationsprotokoller og databaser.

BAGGRUND OG FORMÅL

2 BAGGRUND OG FORMÅL

2.1 Synsrådgivning i Danmark

Rådgivnings- og undervisningstilbuddet for blinde i Danmark har en lang historie. Etableringen af det kongelige blindeinstitut i 1811, som offentligt tilbud fra 1858, blindeskolen fra 1898, med undervisningsforløb for svagsynede elever fra 1921, og endeligt hjemmebesøg og hjemmevejledning hos familier med blinde eller svagsynede børn i skolealderen fra 1950'erne (Strandsbjerg, 1998). Som i flere andre Skandinaviske lande, har de danske offentlige sundhedsydelser siden 1950'erne omfattet tjenester og tilbud for borgere med synshandicap (Goodrich & Bailey, 2000, s. 706), og denne praksis har sammen med det øvrige social- og sundhedsområde været i rivende udvikling de senere år. Fra at være nationalt forankret under socialstyrelsen fra 1970'erne og udlagt til amterne i 1980, er synsrådgivningen i dag, som følge af strukturreformen i 2007, spredt mellem regioner, kommunale samarbejder og enkeltkommuner. I dag udgør Blindeinstituttet og blindeskolen de to nationale tilbud; Instituttet for Blinde og Svagsynede (IBOS) og Synscenter Refsnæs. Herudover er der i dag 23 lokale centre for synsrådgivning fordelt ud over landet (Øjenforeningen, 2021). Synsrådgivningen har i høj grad været organiseret i kommunikationscentre på tværs af tale, høre og synsområdet. Centrene er forskellige både i størrelse og organisering, med forskellige modeller for fordeling af ansvar og opgaver mellem region, kommune og kommunikationscenter (Rambøll, 2010; Bogason Consulting, 2009). Nogle kommuner har hjemtaget ydelser, hvor de vurderer, at de selv har kompetencerne. Det har især været simple opgaver på tale og høreområdet, da disse har ligget tættere på de øvrige kommunale tilbud og eksisterende medarbejderkompetencer (Rambøll, 2010). Rambølls kortlægning fra 2010 beskriver til sammenligning synshjælpe midler og synsrådgivning som mere specialiserede opgaver end tale og høreområdet, hvor især de mindre kommuner ikke selv har kunnet oparbejde den fornødne ekspertise til at varetage opgaven. Heraf rummer det specialiserede socialområde stor diversitet på tværs af børne- og voksensager, samt på tale, høre og synsområdet.

Synsrådgivningens opgaver og organisering har også ændret sig historisk. Fra at forstå synsfunktionen som noget der skulle beskyttes og aflastes, sker der fra 1980'erne en ændring i forståelsen af synsfunktionen som en funktion, der aktivt skulle trænes (Strandsbjerg, 1998). De første generationer af synskonsulenter havde fokus på specialundervisning, og var primært seminarieuddannede lærere, gerne med en specialpædagogisk overbygning. Med serviceloven fra 1998 kom en række social- og sundhedsprofessionelle profiler til, og i dag arbejder synskonsulenterne med synsrehabilitering og undervisning for borgere gennem alle livsfaser. De leverer tjenester i henhold til lovgivning på social-, sundheds- og beskæftigelsesområdet, herunder Serviceloven (Social- og Indenrigsministeriet, 2020), Lov om aktiv beskæftigelse (Beskæftigelsesministeriet, 2019), Lov om specialundervisning for voksne (Børne- og undervisningsministeriet, 2015) og Hjælpe midde lbekendtgørelsen (Social- og Indenrigsministeriet, 2017). Inden strukturreformen havde kommunerne ansvar for støtte til hjælpemidler, mens amterne agerede bevilligende myndighed, der stillede rådgivning og vejledning til rådighed for kommunerne "i det omfang kommunerne ikke selv havde den fornødne viden" (Rambøll, 2010). Med strukturreformen i 2007 overtog kommunerne myndigheds- og finansieringsansvaret, samtidig med at bestiller- og udførerrollen ved myndighedsopgaver skulle holdes klart adskilt. Dette har stillet skærpede krav til koordinering, både mellem kommuner og kommunikationscentre, men også på tværs af kommunens traditionelle forvaltninger (Bogason Consulting, 2009). Derfor styres kommunernes samarbejde og

koordinering med kommunikationscentrene gennem regionale rammeaftaler med det formål at "fremme en åben dialog om udviklingen på det sociale område og specialundervisningen" (Bogason Consulting, 2009). Disse aftaler dækker de forskellige felter og ydelser på handi-capområdet, hvor kommunikationscentrenes budget fylder en mindre andel. Rammeaftalerne er baseret på forskellige finansieringsordninger: *takstordninger*, ydelser tildelt den enkelte sag, *abonnement*, efter objektive kriterier som befolkningstal, tidligere års timetal, eller en *kombination af takst og abonnement* (ibid.). Kommunikationscentre med abonnementsordning udfører typisk selve myndighedsbetjeningen efter loven om specialundervisning og i tæt rådgivende dialog med kommunen omkring serviceloven, mens det i de takstfinansierede regioner er kommunen der står for myndighedsbetjening (ibid.). Både størrelse, organisering og finansieringsordninger er med til at øge diversiteten mellem de lokale synsrådgivninger.

Parallelt med denne type styringsparadigme for velfærds løsninger, hvor bestiller og udfører adskilles og styres af kontrakter og rammeaftaler, har der været et særligt fokus på den oplevede kvalitet for borgeren og sammenhæng i ydelserne. Siden 2015 har de danske kommuner blandt andet skullet tilbyde rehabiliteringsforløb til borgere med funktionsnedsættelse, der "tilrettelægges og udføres helhedsorienteret og tværfagligt" (Social- og Indenrigsministeriet, 2015). Den gældende rammeaftale for Region Hovedstaden har ligeledes kvalitet som overordnet udviklingsfokus og et mål om at styrke kommunernes forudsætninger for at give adgang med fokus på 'bedste praksis' for "effektive indsatsforløb baseret på høj faglighed og størst mulig omkostningseffektivitet" (KKR Hovedstaden, 2020). Denne balancegang mellem a) styringsparadigmet, også kaldet New Public Management (NPM), der skal levere synlige og målbare resultater, og b) spørgsmål om brugerkvalitet i tilgange som New Public Governance (NPG), der repræsenterer en mere innovativ tilgang til en fælles udfordring, er svær. De forskellige faglige funderinger og tilhørende målsætninger, samt økonomiske incitamenter og barrierer hos henholdsvis kommunerne og institutionerne kan være en udfordring for samarbejdet (Bogason Consulting, 2009).

På den ene side begrænses initiativer for borgeren i centrum, ligeværdig inddragelse i beslutningsprocesser og tværgående samarbejder af snævre økonomiske rammer (Olesen, Phillips, & Johansen, 2018). Effektiviseringen af driften har dels betydet at kommuner har hjemtaget ydelser, kommunikationscentrene har reduceret både de mere specialiserede konsulenter men også fællesuddannelser og efteruddannelse. Samtidigt søges udviklingsinitiativer og lokal vidensopsamling i højere grad finansieret gennem fonde og satspuljer (Bogason Consulting, 2009). På den anden side har effektmålinger og entydige forløbsspecifikationer vist sig svære at udføre i praksis, da de behov og forløb, der findes på det specialiserede socialområdets, er meget forskelligartede: fra simple generiske tilpasninger til individuelle og komplekse problemstillinger (Jensen, Pedersen, Pejtersen og Amilton, 2016). De mere komplekse sager kræver ofte et løbende samarbejde mellem overlappende indsatser på tværs af fagligheder og institutioner, hvor specialviden, og endda tværfagligt funderet specialviden, vil være afgørende (DTHS, 2012). En bredde og dybde der sjældent findes i den kommunale sagsbehandling eller i de meget små enheder. Det vises blandt andet i en analyse af de kommunale tilbud for mennesker med kommunikationsvanskeligheder fra 2013, at specialviden på det specialiserede socialområde er fragmenteret, og at koordineringen og kontinuiteten på tværs af faggrupper og sektorer er udfordret (Socialministeriet, 2013). Rapporten peger også på en adskillelse mellem underområderne. Der har generelt været et bredere støttesystem på børneområdet end voksenområdet, hvilket har betydet, at der har været udfordringer med at følge med i udviklingen på fx kommunikationsområdet for voksne. Videns har været personbåret og knyttet til ildsjæle, hvorfor tilbuddene har været særligt sårbare oven for jobskifte. Samtidigt viser de danske befolkningsprognoser at vi bliver flere ældre: en stigning fra 2021 til 2031 på knapt 20 % for andelen over 70 år og en fordobling af gruppen 90+ år (Danmarks Statistik, 2021). Man forventer herudover at disse flere

ældre vil være mere selvhjulpne over længere tid, hvilket vil give større efterspørgsel på rådgivning og hjælpemidler (Rambøll, 2010).

Rapporten på kommunikationsområdet viser at både voksen- og børneområdet er udfordrede af store forskelle på viden og prioriteringer på tværs af de kommunale tilbud. Tilbud nedlægges og viden fragmenteres og spredes. Rapporten konkluderer, at indsatsen kan styrkes ved metoder, der sikrer tværfaglighed, ved tværsektoriel koordinering og adgang til viden samt fokus på overgange og miljøskift (Socialministeriet, 2013).

2.2 Belysning i synsrådgivningen

Belysning i synsrådgivningen er det et nichefelt, der ligger på tværs af de enkelte målgrupper, fra småbørn til gamle og på tværs af grader af synsfunktion, så længe der er en synsrest tilbage.

Med fokuset på træning og opretholdelse af synsfunktionen fra 1980'erne kom også fokus på belysningens rolle i synskonsulenternes arbejde. Både som del af de hjælpemidler der kan støtte borgere i dagligdagen, men også i sagsbehandlingen som del af omgivelsesfaktorerne i den biopsykosociale forståelse af borger og funktionsnedsættelse, der har vundet indpas i social og sundhedspraksisserne fra 2000-tallet. Den internationale klassifikation af funktionsevne, funktionsevnenedsættelse og helbredstilstand (ICF), der blev introduceret i 2001 (WHO, 2001), har været med til at flytte sundhedsforståelsen fra et medicinsk udgangspunkt i en given diagnostik til en bredere problemforståelse, hvor individets forhold til den fysiske og sociale kontekst er afgørende for både funktionsproblematikker og løsningsmuligheder.

Lys og belysning indgår på diplomuddannelsen i synspædagogik og syns(re)habilitering. Alt efter hvornår man har taget disse kurser, deler synskonsulenterne en grundlæggende lysviden. Herudover er der udviklet og delt materiale i regi af et tvær-organisatorisk vidensforum for belysning nedsat af det landsdækkende synsråd (DLS), der nu ligger under Danske Tale, Høre- og Synsinstitutioner (DTHS).

I 2020 blev der udgivet to branchevejledninger omkring lys og belysning til fagprofessionelle (DTHS, 2020ab), der indeholder litteraturgennemgang, vejledning for lysudredning i hjemmet, institutionen og arbejdspladsen samt skematikker for interview, udredning og en række tommelfingerregler. Vejledningerne er forfattet af gruppens medlemmer på baggrund af deres bedste praksisviden, men de er som sådan ikke repræsentative for de lokale praksisser. De lokale og individuelle tilgange, der typisk udvikles i de forskellige undergrupperinger og ved det lokale center, er nemlig sjældent beskrevet (Øien, 2022).

I rapporten *Belysning i synsrehabiliteringen. Et casestudie* (Øien, 2022) beskrives synskonsulenternes faglige og erfaringsmæssige praksisviden, der udspillede sig i pilotstudiet gennem dialog med borgeren og dennes pårørende. Når vi i aktuelle kortlægning løfter fokus fra denne ene intervention for at kigge på tværs af praksisfællesskabet af synskonsulenter, vil det også være på tværs af forskellige typer af praksisviden og med udgangspunkt i forskellige fysiske, sociale, faglige og organisatoriske kontekster.

Denne rapport undersøger derfor, hvordan praksisfællesskabet af synskonsulenter ser ud i dag, herunder deres lokale praksis omkring lysudredning og lysafprøvning. Hvordan spiller de organisatoriske, faglige og praktiske forhold ind, og hvilke muligheder og udfordringer er der for samarbejde, vidensdeling og udvikling i dette praksisfællesskab?

The background of the page is decorated with a pattern of thin, dark blue wavy lines that flow across the entire surface. In the upper center, there is a solid dark blue circle containing the white number '3'.

3

TEORI

3 TEORI

3.1 Praxisviden og praksisfællesskab

En given praksis involverer en række aktiviteter, hensyn og løsninger, der oftest hverken er strukturerede eller evidensbaserede, men som stadig, mere eller mindre eksplicit, bliver delt mellem individer og grupper i et praksisfællesskab. En praksis udspilles i dynamiske forhold mellem konventioner, kompetencer og materielle artefakter (Shove m.fl., 2007). En mere holistisk forståelse af praksis anerkender værdien af *forskellige* indsatser, der kan tilgodese et mangefold af mennesker, problematikker og kontekster, gerne på en måde der kan støtte forandring og udvikling hos den enkelte borger, så denne kan møde og håndtere den givne situation (Juliussen, 2013). Vi har derfor brug for forløbsbeskrivelser, subjektive beskrivelser og beskrivelser af fysiske miljøer, operationaliseret gennem metaanalyser, teknologi-analyser, praksisvejledninger og databaser, der kan give den nødvendige indsigt til at kunne udforske, udfordre og forbedre i praksis (Dijkers m.fl., 2012).

Hvordan vi bruger, deler og akkumuler viden afhænger af tid, sted og kultur, og enhver faglighed har perspektiver, der påvirker forståelsen af problemer og deres løsninger (Imrie & Luck, 2014). Derfor vil noget af den kompleksitet, der er på spil på det specialiserede social-område, omfatte de mange former for specialviden, der kan være involveret i et forløb. Anne Marie Mol (2002) beskriver med sin *praksiografi*, hvordan forskellige professionelle og ikke-professionelle praksisser samskaber forskellige versioner af virkeligheden. Illustreret med udgangspunkt i sygdommen åreforkalkning, hvor kirurgen, lægen, fysioterapeuten, de pårørende og patienten med hver deres forståelse og håndtering af sygdommen skaber forskellige versioner, der tilsammen udgør en forskelligartet fællesmængde, der stadig er forankret i den samme fysiske krop. De forskellige versioner bliver udfoldet i samspil mellem en række aktører og parametre. Herunder baggrundsviden, behandlingsparadigmer, instrumenter, røntgenapparater, rapporter, dokumenter, journaliseringssystemer, den fysiske krop, de fysiske lokaliteter på hospitalet, møder og forhandlinger med andre involverede aktører. Teknologierne, der anvendes i en praksis, har således betydning for, hvordan situationen forstås og kan fremme eller hæmme samspillet med andre forståelser. Mol beskriver, hvordan de forskellige versioner af et fænomen enten aktivt ignoreres, anerkendes, koordineres og oversættes mellem forskellige praksisser, samt hvordan de distribueres over tid og sted. At tage udgangspunkt i mødet mellem forskellige praksisser er en tilgang, der tillader de forskellige, der måtte være i den enkelte faglige tilgang, og som samtidigt fremhæver de dynamiske relationer, som vil være på spil i et tværfagligt samarbejde eller i forholdet mellem sundhedsfremme, forebyggelse, regulering, rehabilitering og behandling.

Ud over det tværfaglige, det strukturelt og organisatorisk situerede og den teknologi-medierede kompleksitet i praksisfællesskabet består fællesskabet af medarbejdere i forskellige roller: fra uerfaren nyansat til erfaren fastansat, eneansvarlig eller del af et team har man forskellige relationer og engagement. Disse skift igangsætter processer, hvor praksisfællesskabet reproduceres, men også transformeres (Lave & Wenger, 2003). Gennem mesterlære eller side-mandsoplæring er det ikke kun novicen, der tilegner sig nye forståelser og kompetencer, også den eksisterende viden forandres gennem interaktionen, hvorfor praksisfællesskaber kan forstås som værende i stadige (om end langsomme) udviklingscyklusser mellem kontinuitet og udskiftning. I samskabelsen dannes betydning på tværs af forskellige stemmer, og den givne kontekst faciliterer og sætter begrænsninger for det mulige (Olesen m.fl., 2018).

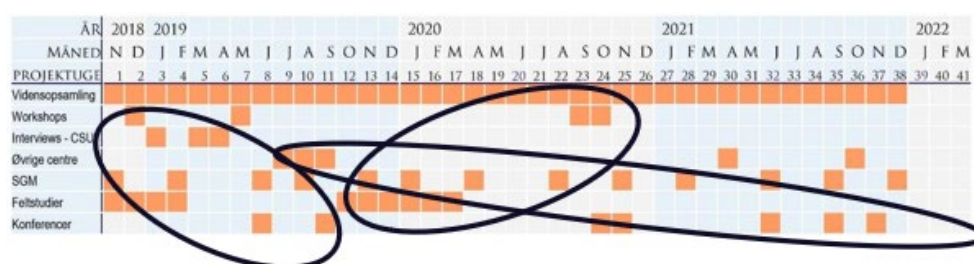
The background of the page is decorated with a pattern of thin, dark blue wavy lines that flow across the entire surface. In the upper center, there is a solid dark blue circle containing the white number '4'.

4

METODE

4 METODE

Kortlægningen har været del af forskningsprojektet 'Forbedret livskvalitet: Udvikling af evidensbaseret rehabiliterende praksis for borgere med synsvanskeligheder', der har forløbet fra 2018 til 2022. Denne rapport dækker den sidste af de tre delstudier i projektet, hvor de to første er beskrevet i *Belysning i synsrehabiliteringen. Et casestudie* (Øien, 2022). Første og anden delstudie tager udgangspunkt i et pilotstudie ved CSU-Slagelse "Bedre Lys Mere Liv" (Øien m.fl., 2021), og er henholdsvis et casestudie af interventionen og en følgende analyse af interventionen i forhold til almindelig praksis og videre skalering/implementering i praksisfællesskabet. Tredje delstudie omfatter en kortlægning af praksisfællesskabet af synskonsumenter i Danmark, deres erfaringer og brug af lysudredning og lysafprøvning i dag samt besøg hos andre synscentre med faciliteter for lysafprøvning.

1. delstudie

2. delstudie

3. delstudie

FIGUR 1. Oversigt over de tre delstudier og deres placering i forhold til den overordnede tidsplan.

4.1 Interviews og besøg

Der er udført interviews i to runder. Først 30 semistrukturerede telefoninterviews til samtlige kommunikationscentre og synsrådgivninger i løbet af sommeren 2019. Samtalerne varede 20 – 60 minutter og tog udgangspunkt i en agenda med tre fokuspunkter: Deres organisation, synskonsumenternes faglige baggrund og eksisterende praksis for lysudredning og lysafprøvning. Gennem centrene blev der identificeret relevante repræsentanter fra hvert af de 25 centre. Frederiksberg er udgået fra den kvalitative del, da deres lysudredninger bliver varetaget af et af de andre centre.

På baggrund af den første landsdækkende kortlægning blev syv centre besøgt. Herunder fem af de centre der havde beskrevet faciliteter for lysafprøvning ved kortlægningen (Aalborg, Aarhus, Herning, Slagelse og Vordingborg) samt de to nationale centre, IBOS og Refsnæs. Grundet skiftende corona-restriktioner, nedlukninger og akkumuleret pres efter genåbning hos både centrene og universitetet blev disse besøg udført over en længere periode, fra juni 2020 til oktober 2021.

4.2 Deltagende observation, dokumentanalyse og workshop

Observationer foretaget ved deltagelse i kursus i belysning til svagsynede arrangeret af IBOS maj – juni 2019 samt kursusmateriale er indgået som empirisk materiale for den aktuelle undervisning i belysning. Herudover har flere af centrene i forbindelse med interviews og besøg delt deres skematikker for lysudredning, informationsmateriale til borgerne eller standarder og guidelines, som de brugte i arbejdet med belysning. En mindre litteratursøgning er gennemført på baggrund af disse materialer gennem en snowball-metode, hvor relevante referencer undersøges og fører videre til næste kilde.

Endvidere blev der arrangeret en workshop omkring resultaterne fra 1. og 2. delstudie i november 2021 med 20 deltagere, primært fra synscentre, hvor både ledere, synskonsulenter og psykologer var repræsenteret.

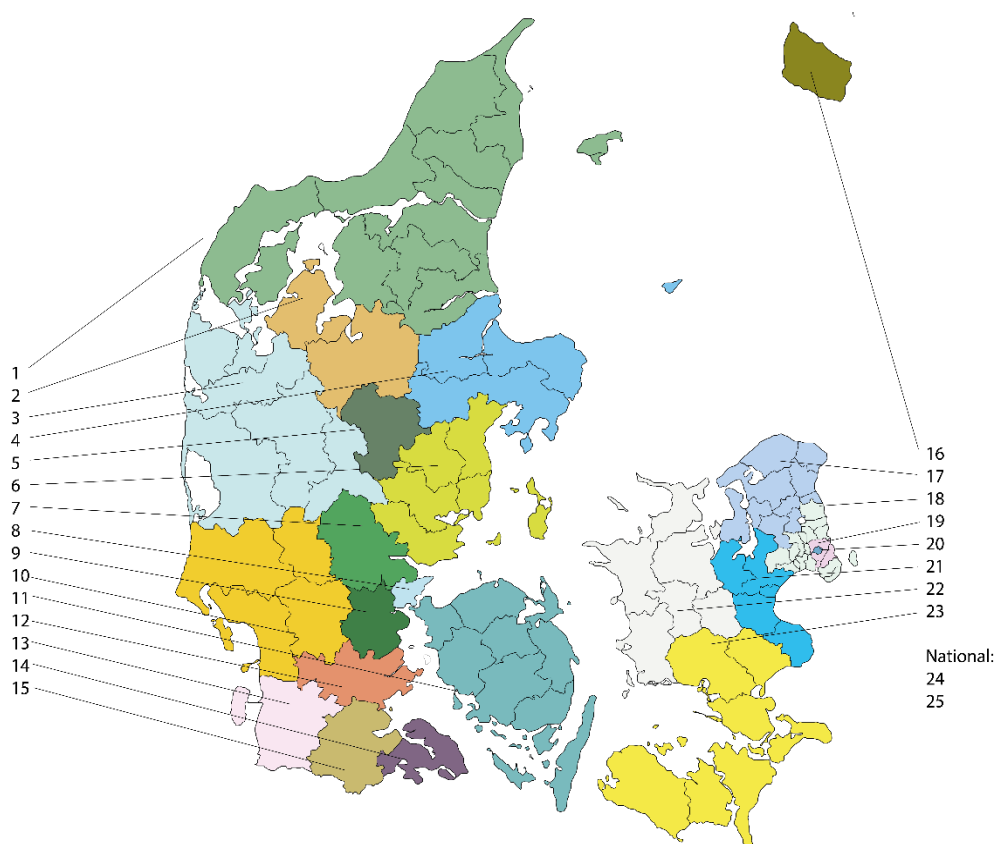
4.3 Kodning og bearbejdning

Ved telefoninterviews blev der taget noter, mens længere interviews ved fysisk møde overvejende er optaget og transskriberet. Sammen med det øvrige empiriske materiale er dette bearbejdet med henblik på at give et samlet, men sammensat billede af de strukturelle rammer, det faglige grundlag samt belysningspraksis i synsrådgivningen.

Udsagn og observationer fra de enkelte centre giver tilsammen et billede af situationen i praksisfællesskabet og fungerer dermed som et instrumentelt casestudie. Citater er i teksten gengivet uden referencer. Det er dog specificeret, hvornår der er tale om udsagn fra ledelsen, hvorimod udtalelser fra gruppen af synskonsulenter står uspecificeret. De syv cases, der dykker ned i teknologer og faciliteter, har dannet grundlag for tre typologier eller grader: den mobile kuffert, inddragelse af centrets øvrige rammer eller lysafprøvnings-systemer.

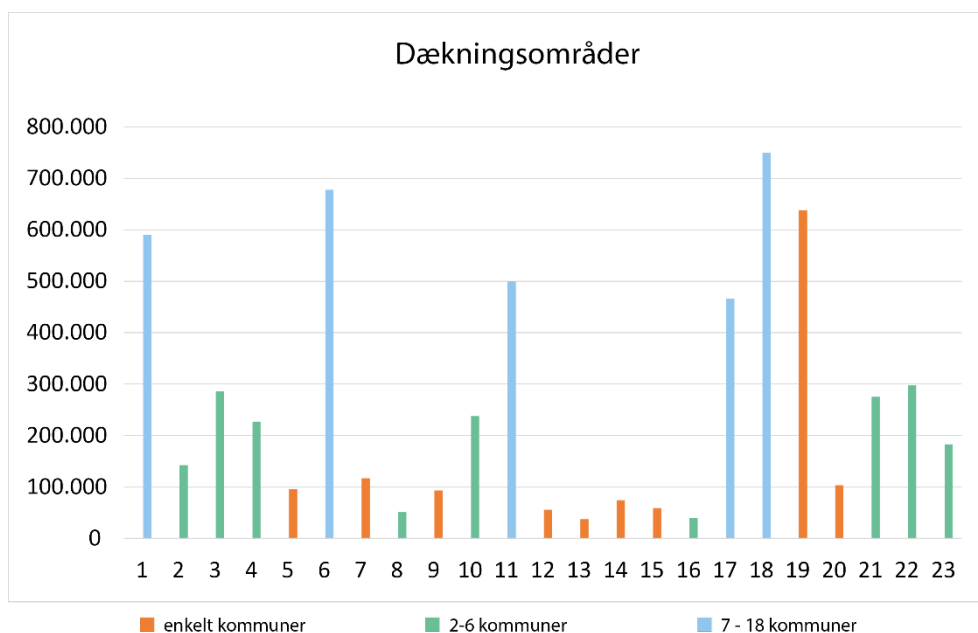
DÆKNINGSOMRÅDE OG ORGANISATION

5 DÆKNINGSOMRÅDE OG ORGANISATION

1. ISHD, Aalborg	14. CHK, Sønderborg
2. CKU, Skive	15. Hjælpe-middelhuset, Padborg
3. Center for Kommunikation, Herning	16. Kommunikationscenteret, Rønne
4. Synssamarbejde Midt, Randers	17. Kommunikationscenteret, Hillerød
5. Sundheds og omsorgsafdelingen, Silkeborg	18. Kommunikationscenteret, Hellerup
6. CSH, Aarhus	19. CSV, København
7. CSV, Vejle	20. Visitation og Hjælpe-midler, Frederiksberg
8. Hjælpe-midler og Kommunikation, Lillebælt	21. CSU, Roskilde
9. CSV, Kolding	22. CSU, Slagelse
10. Kommunikation og Hjælpe-midler, Esbjerg	23. Synscentralen, Vordingborg
11. CKV, Odense	
12. THS, Haderslev	24. Synscenter, Refsnæs
13. THS, Tønder	25. IBOS, Hellerup

FIGUR 2. Det samlede Danmarkskort over kommunikationscentre og synsrådgivning.

FIGUR 3. Oversigt over centrenes dækningsområder vist i antal borgere i venstre kolonne. De orange søjler repræsenterer enkeltkommuner, mens de grønne repræsenterer centre der servicerer fra 2-6 kommuner og de blå søjler repræsenterer centre der servicerer 7-18 kommuner.

Kortlægningen af de forskellige centres dækningsområde viser, at 23 centre, ud over de to nationale centre, dækker 107 kommuner. I forhold til de 98 reelle kommuner på landsplan vil det sige, at der er overlap mellem de enkelte centres dækningsområde. For eksempel har et af de regionale centre aftaler med 16 kommuner og delaftaler med to kommuner. Der er flest enkeltkommunale centre (9) efterfulgt af centre med et dækningsområde på to, fem og seks kommuner. De regionale centre har noget større områder og dækker henholdsvis 10, 11 og 18 kommuner.

Fra en kortlægning af kommunikationscentrene udført i 2009 (Bogason Consulting, 2009) frem til kortlægningen i 2019 er der sket ændringer i centrenes strukturer. Ændringerne er dels sket ved at kommuner har hjemtaget visse opgaver. For eksempel overgik samarbejdet mellem fire kommuner i Sønderjylland til den enkelte kommune i 2016. Dels er der også eksempler på bredere abonnementsaftaler og centre med styrket tværkommunalt og regionalt samarbejde. Institut for Syn og Hørelse fra 2014 var resultatet af en fusion af høre og synsområdet samt et forstærket samarbejde mellem de 11 nordjyske kommuner og Region Nordjylland.

5.1 Strukturreform og differentiering

Flere af de interviewede italesatte, hvordan forskelligheden mellem centrene har været tiltagende efter strukturreformen. Herunder at de organisatoriske forskelle giver en enorm variation, både med hensyn til det faglige arbejdsmiljø, synskonsulenternes arbejdsopgaver og fokus, hvilket i sidste ende kan give anledning til store forskelle i de ydelser og tilbud, der tilbydes borgerne.

Ved strukturreformen blev der indgået en borgmesteraftale om at bevare samarbejdet omkring det eksisterende center, men som det er med sådanne aftaler, og borgmestrene efter perioden gik af, begyndte kommunerne at tage mere og mere hjem.

Nogle steder har der været en strategisk opkvalificering og mobilisering af området, mens andre har været mere tilbageholdende grundet konkurrencesituationen.

Herudover kan fagligheden være udfordret, i det der ikke, som på høreområdet, er en akademisk uddannelse, der bakker op om praksis, men at området i højere grad bliver styret af "særinteresser og forskellig typer praksisviden", der får lov til at udfolde sig lokalt. Den fælles diplomuddannelse og eventuelle ekstramoduler og efteruddannelse giver et fælles udgangspunkt, men det kan dog være en sårbar konstruktion, da investeringen ligger hos den enkelte organisation og bliver tabt på gulvet for de mindre attraktive arbejdspladser, hvis den opkvalificerede arbejdskraft forsvinder andetsteds hen.

Lovgrundlaget er det samme, rammeaftaler mellem kommunerne bliver forhandlet hvert år, men det bliver løst meget forskelligt, med en række bilaterale aftaler (også mellem kommuner og regioner). Strukturereformens rationale har været nærhedsprincippet, mens befolkningsgrundlaget for de enkelte kommuner er af meget af meget forskellig størrelse.

En stor del af de strukturelle rammer har været bestemt i aftalerne mellem synsrådgivningen og kommunerne. Herunder rammeaftaler der typisk er indgået på baggrund af regionale forhandlinger for hele det specialiserede socialområde. Disse aftaler bliver jævnligt forhandlet mellem centre og kommuner. For størstedelen af centrene finder disse forhandlinger sted hvert år, mens andre centre udarbejder 4-årige rammeaftaler. Finansieringsform - takstbaseret, abonnement eller kombination - indgår i de regionale forhandlinger, mens de lokalt beslutter hvilke ydelser centret dækker. Hvorvidt, der kan ydes service til en borger eller ej, afhænger i mange af kommunerne med en takstbaseret finansieringsform af, om de falder inden for paragrafferne i lovgivningen. Dette beskrives som administrativt bøvlet for borgeren, men det tættere samarbejde med kommunens sagsbehandlere fungerer for det meste fint.

For nogle af de tværkommunale centre har der været forskellige aftaler for de forskellige kommuner. Andre centre har udarbejdet ydelseskataloger og pakker for hele synsområdet, som kommunerne i fællesskab er blevet enige om at implementere. Herudover ses det, at de enkelte centre leverede ydelser til de forskellige målgrupper på tværs af hinanden. I en del af kommunerne var børne- og voksenområdet delt op på denne måde. Der var indgået aftaler, hvor én kommune dækkede børneområdet for tre omkringliggende kommuner, mens de enkelte kommuner selv dækkede voksenområdet. Ligeledes fik et to-kommuners samarbejde dækket børneområdet hos et af de regionale centre, mens en anden kommune fik voksenområdet dækket af et af de landsdækkende centre. Herudover var det tydeligt, at der gennem netværksaktivitet og mobilitet de enkelte centre imellem var dannet mere eller mindre formelle aftaler mellem centrene.

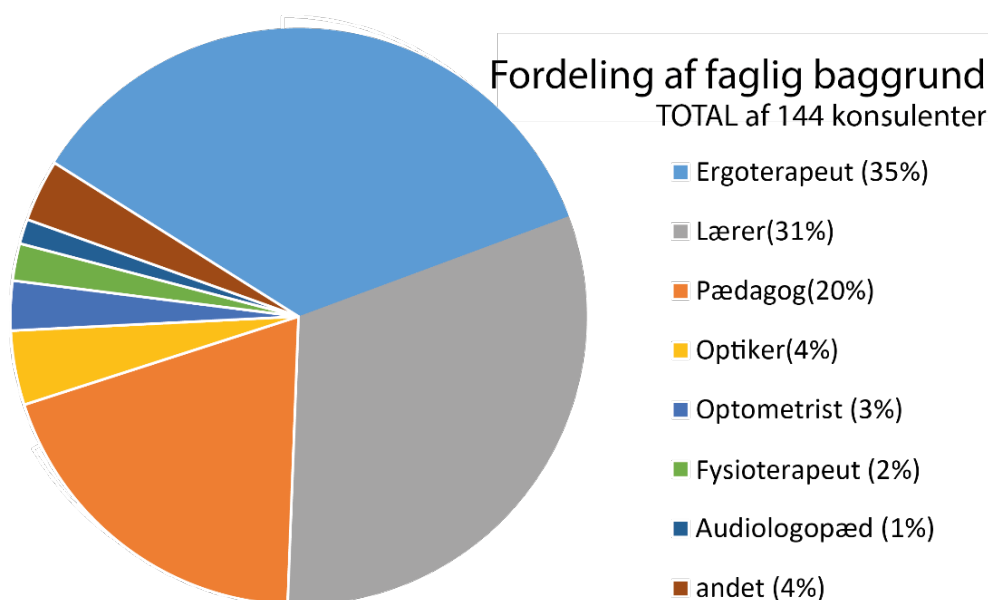
Denne dynamik gør, at centrene både er indbyrdes afhængige af hinanden og samtidig i konkurrence med hinanden. Det står kommunerne frit for at vælge en anden løsning, og hvis økonomien er det primære styringsparameter, kan det være svært at argumentere for investeringer. På den anden side vil kompetencer og faciliteter være salgsargument for en mere kvalificeret ydelse. Kompetencerne bliver dog også et investeringsspørgsmål, da centrene finansierer diplomuddannelsen for de nyansatte. Modsat høreområdet, hvor nyuddannede kandidater har de påkrævede kompetencer, skal synskonsulenter efteruddannes i de forskellige aspekter ved synsrehabilitering. Erfarne synskonsulenter er en mangelvare, da mange bliver på samme adresse hele deres arbejdsliv, og mister man en nyligt ansat, der har været igennem uddannelsen, ligger gevinsten hos anden part.

FAGLIG BAGGRUND BLANDT SYNKONSULENTERNE

6 FAGLIG BAGGRUND BLANDT SYNSKONSULENTERNE

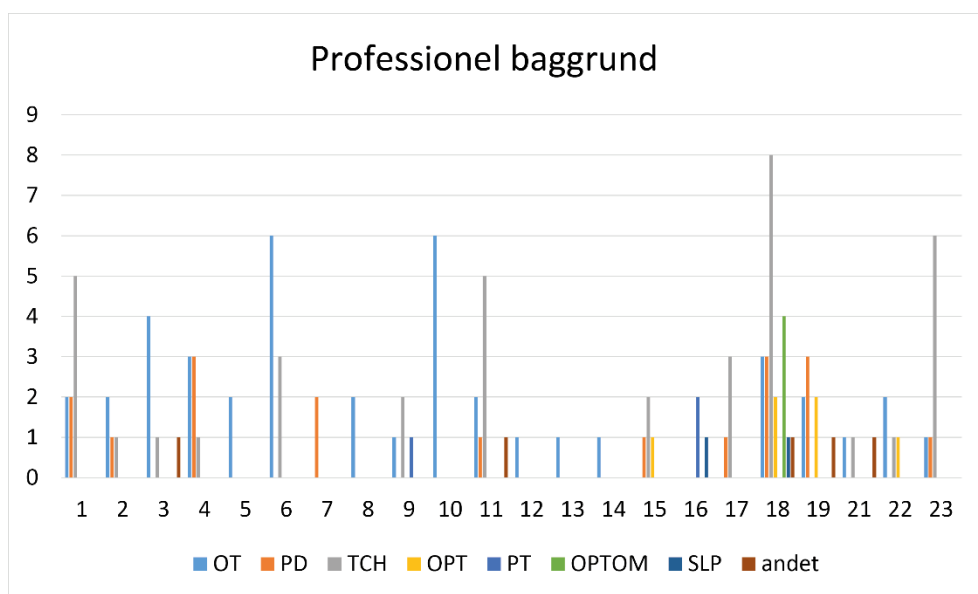
I dag har synskonsulenterne typisk en pædagogisk, social eller sundhedsfaglig grunduddannelse samt en 1-årig synsfaglig videreuddannelse. Konsulenternes opgaver omfatter dels rehabilitering og undervisning, dels vejledning i eget hjem eller i relevante kontekster som daginstitution, skole eller arbejdsplads.

Synskonsulentopgaven var i mange år varetaget af konsulenter med lærerbaggrund, historisk forankret i specialskolen for blinde på Refsnæs, hvorfra den første konsulenttjeneste med hjemmebesøg startede i 1944. Synskonsulenternes virksomhed voksede i takt med integrationen af normalt begavede, fysisk funktionsnedsatte børn i folkeskolen i halvfjerdsere (Strandsbjerg, 1998). I de senere år er gruppen af synskonsulenter blevet mere sammensat i takt med, at opgaverne og sagsbehandlingen er blevet mere forskelligartet.

FIGUR 4. Fordeling af de fagligheder samlet for de 144 synskonsulenter og tilsvarende.

I kortlægningen blev der i alt registreret 144 konsulenter. Hvert center har mellem 1–22 synskonsulenter ansat, og de fleste centre har samlet tale-, høre- og synsområdet, nogle gange også hjerneskade, i samme kommunikationscenter, så synsafdelingen udgør en del af et større fællesskab. Figur 4 viser fordelingen, hvor en tredjedel af konsulenterne var ergoterapeuter (51), den anden tredjedel var lærere (45), en femtedel var pædagoger (28) og de sidste tyve procent repræsenterede optikere, fysioterapeuter, optometriste, neuro-optometriste, audiologopæder, teknologiingeniører, beskæftigelsesvejledere, omsorgsmedarbejdere, kommunikationslærere og én havde grunduddannelse fra musikkonservatoriet. I alt 13 forskellige grunduddannelser.

FIGUR 5. Professionel baggrund fordelt på centrene. Her de engelske forkortelser. OT = ergoterapeut, PD = pædagog, TCH = lærer, OPT = optiker, PT = fysioterapeut, OPTOM = optometrist, SLP = audiologopæd.

I figur 5 vises den faglige fordeling på det enkelte center. Dette udsnit omfatter ikke de to nationale centre. Syv (29%) af synsafdelingerne har en enkelt eller to synskonsulenter ansat, syv centre (29%) har mellem tre og fire synskonsulenter, syv (29%) har mellem seks og ni synskonsulenter, og de sidste to centre har henholdsvis elleve og atten synskonsulenter ansat. Dette er et øjebliksbillede fra sommeren 2019 og vil løbende ændre sig efter medarbejderstab og efterspørgsel. På dette tidspunkt var syv af centrene monofaglige med enten kun ergoterapeuter eller pædagoger ansat. Herudover har tre centre to fagligheder, ni centre tre fagligheder, to centre fire fagligheder og endelig har det største center hele syv fagligheder repræsenteret.

6.1 Monofaglighed versus tværfaglighed

På diplomuddannelsen bliver man gjort opmærksom på de forskellige modeller, der er blandt lærere, pædagoger og ergoterapeuter... og med den professionalisering de sidste 10-15 år er man blevet mere isoleret. Det gælder nok også synskonsulenterne... hvor de tidligere har været mere åbne i forhold til at arbejde på tværs

Udsagnet ovenfor var fra en synskonsulent i en mellemstor tværfaglig gruppe. Den faglige organisering internt i de større synskonsulent-grupper var ofte styret efter målgrupperne børn, voksne på arbejdsmarkedet og voksne uden for arbejdsmarkedet, med tilhørende ressortområder og lovkomplekser. Ydelserne var tilpasset den kontekst, den aktuelle borger befandt sig i, herunder den fysiske og sociale kontekst, der har betydning for hvilken lovgivning der er gældende, hvilke pårørende eller institutionelle rammer der skal kommunikeres og koordineres med samt hvilke fysiske rammer, der er tale om. Der vil være forskellige opmærksomhedsfelter alt efter hvilke modeller og forståelseshorisonter man tilgår sagen med.

For de mindre centre, hvor den samme person arbejdede på tværs af alle synssagerne, var det tværfaglige ikke repræsenteret internt i gruppen, men denne havde gerne større grænseflade til øvrige specialområder.

Det er vigtigt, at faglighederne bruges i den rette kontekst, for søger man lys til voksne, er det ofte med udgangspunkt i en bestemt aktivitet, mens for et barn kan det være afgørende, at manglende belysning ikke bliver begrænsende for deres

udvikling: Hvis anbefalingerne kun var rettet specifikt på det sted, de legede på gulvet, men hvis mor smilede til barnet fra stolen, kunne det også være vigtigt...

I pædagogikken har man fokus på individets livsalder og hændelser, der kan have betydning for dets identitet. Udvikling handler om at sikre alderssvarende kompetencer, både kognitivt, personligt og socialt, og om identitetsudvikling, selvværd, mestring og erkendelse. "Man må vide noget om almindelig læring, så man kan spotte, hvor barnet afviger". Da børnene kan have svært ved at beskrive, hvordan en given situation fungerer lysmæssigt, er der flere, der arbejder med videoanalyser for at kunne observere en lysudredning eller lysafprøvning. Ud over at se barnets behov skal man vejlede dem, der omgås barnet, da det kan være en fordel at kende de udfordringer, der kan være i den aktuelle institutionelle kontekst.

Vi arbejder meget med de voksne, for det er dem, der skal skabe mulighederne for barnet. Tilgangen kan være meget forskellig for at nå det samme... men vi søger at skabe opmærksomhed på barnets sammenhæng i gruppen, aktivitetsniveau samt muligheder og barrierer for deltagelse... både i det sociale og fysiske rum.

For skolebørn handlede rådgivningen ofte om at få tilrettelagt en læresituation: "I forhold til skolen går vi ud fra, hvilket lys barnet trives ved i de forskellige situationer, ved læsning, tavle-undervisning og med de aktuelle hjælpemidler". Også her blev der lagt vægt på at klæde lærerne på i forhold til mulighederne, herunder vejledning i hjælpemidler og opmærksomhed på barnets placering for at undgå blænding og gener. Ud over kommunikationen kunne dialogen med skolens lærere også omhandle pædagogik og didaktik, i forhold til hvordan de bedst støttede barnets læreproces i den givne situation.

Hvor lærerne og pædagogerne havde kendskab til børnenes udvikling og de voksnes rolle i tilrettelæggelse og sikring af barnets muligheder, tog sagerne på voksenområdet i høj grad udgangspunkt i andre livsmestringsaspekter ved den enkelte borger i deres specifikke kontekst. Afhængig af om borgeren er på eller uden for arbejdsmarkedet, er det henholdsvis arbejdsgiver og kollegaer eller familie og pårørende, der udgør den sociale kontekst. Dialogen med pårørende og andre sundhedsfaglige kunne især være afgørende for borgere med kognitive udfordringer.

Det er mange ergoterapeuter, der arbejder med den voksne målgruppe, og deres sundhedsfaglige udgangspunkt bliver fremhævet som en fordel i dialogen i den kommunale sagsbehandling. Herudover fremhæves en række analytiske tilgange, der trækkes ind i sagerne. I jobsager kan det være relevant at gennemføre en aktivitetsanalyse, der vurderer energiniveau og energiforvaltning, mens for den synsnedsatte ældre kan meningsfulde aktiviteter identificeres gennem et semistruktureret interview til at hjælpe med at rammesætte et forløb. Det har betydning for konsulenterne at kunne forberede, forventningsafstemme og støtte motivation og lyst til den ændring, der kan ske. Flere af disse metodiske værktøjer er koblet til måleinstrumenter, der taler ind i det sundhedsfaglige og medicinske felt hvor dokumentation og protokoller har været en vigtig del af praksis: "Som ergoterapeuter har vi en masse måleinstrumenter, der oprindeligt kommer fra sundhedsområdet, hvor man måler effekt og impact".

RAMMER OG INITIATIVER OMKRING LYS

7 RAMMER OG INITIATIVER OMKRING LYS

7.1 Viden

"Lysuddannelsen er det fælles grundlag for praksis", men som flere påpeger, har uddannelsen ændret sig meget med årene, hvilket gør, at grundlaget ikke nødvendigvis er det samme. Lys og belysning har indgået i modul 1 på pædagogisk diplomuddannelse i synspædagogik og syns(re)habilitering, som de fleste synskonsulenter har været igennem. Undervisningen har givet en grundlæggende viden om belysning, beregningsmetoder og standarder. Da der ikke findes en dansk belysningsstandard for synsnedsatte eller en standard for boligmiljøer, har man i undervisningen i høj grad taget udgangspunkt i den fælles europæiske belysningsstandard for belysning ved arbejdspladser DS/EN 12464-1 (Dansk Standard, 2011) og vurderet borgers behov i forhold til kravene til normaltseende.

Lys har altid været der. Dengang jeg startede som synskonsulent i 1987, fik vi også lyskursus på IBOS. På en uges varighed og med gennemgang af begreberne og sådanne ting... Den gang havde vi det hele på en lille A5-side, og det var så nemt. Retinitis pigmentosa... bumbumbum [hun illustrerer med hænderne hvordan svaret kunne findes i skemaet]... det var så mange lux.

Med de senere års skifte inden for synsrådgivningen til en mere borgerrettet rehabiliterende tilgang er den tidligere ekspert-tilgang til lys blevet udfordret. Undervisningsmaterialet, der har haft fokus på fysikken i belysningslæren samt principper og målkrav for de forskellige diagnosegrupper, kom til kort. I dag er undervisningen ved at ændre form til en mere praksisrettet undervisning med fokus på både den tekniske og den situerede side af lyset, herunder de situationer og den fysiske og sociale kontekst som lyset indgår i. Flere udtrykker, at "lys var meget nemmere dengang, hvor svaret kunne findes i skemaet", men at man på den anden side oftere finder de rigtige løsninger ved at gå tættere på borgeren. "Det er mere komplekst, hvilket kræver, at man er meget mere observerende og lyttende", forklarede synskonsulenten, der før beskrev A5-skematikken, og pegede på, at i dag er ørerne hendes vigtigste værktøj. "Grundteknisk kan man stadig bruge den gamle lære, men vi arbejder på en anden måde i dag". Holdningsskiftet blev adresseret i flere interviews, herunder hvordan den mere "belærende tilgang" omkring lys var problematisk i forhold til "borgeren i centrum", da den ofte drog konklusioner på hvad den individuelle borger havde brug for, uden at lytte til vedkommende.

Selv om viden og praksis for lyssagerne har ændret sig, har der ikke været en systematisk tilgang til, hvordan lyset har indgået som en del af synsrehabiliteringen. De forskellige 'skoler' inden for lys i synsverdenen eksisterer side om side, og synskonsulenterne har langt hen ad vejen udviklet lokale og ofte individuelle praksisser, som vi vil dykke ned i i de næste kapitler.

7.2 Skematikker, tommelfingerregler og praksisviden

Der har været en opfattelse blandt flere af de interviewede af, at lyssagerne var svære, eller at lys i sig selv var svært. Begrundet med at det var teknisk utilgængeligt, uden for fagligheden eller i så hurtig ændring, at det har været svært at følge med. Samtidigt var belysning indlejret i flere af de øvrige synsfaglige parametre, som Mobility, Almindelig Daglig

Livsførelse (ADL) og den generelle udredning af borgeren. For nogle kom lys ind som del af den indledende udredning, hvor et overordnet ICF-inspireret fokus på den fysiske kontekst også ville omfatte problematikker omkring lys. Enten ved et overordnet kategoriniveau eller specificeret skematisk i underkategorier som: "færdsel, skrivning, klokke/tidsaflysning, fjernsyn, belysning, aktivitet, deltagelse, læsning (IT/iPad/avis/bog), lysfølsomhed, filter, spise, drikke, hygiejne, husligt arbejde; omgivelsesfaktorer, sociale netværk".

Nogle af konsulenterne støttede den indledende samtale i lysudredningen med en semi-struktureret interviewramme, der kom omkring udfordringer og muligheder i forhold til lyset, men der var også mange, der ikke fulgte nogen skematik for udredningen. De vurderede lyset efter tommelfingerregler eller rettesnore:

Belysningsmæssigt er der en række rettesnore, som luminanser, kontraster og forstørrelse samt borgerens opmærksomhed på lys, men det hviler i høj grad på det menneske, der kommer ind... og en justering i forhold til hvem, det er...

Justeringen efter den enkelte borger blev beskrevet som et bredere perspektiv, der handler om at give borger opmærksomhed og viden om lys:

Vi går efter at borgeren skal blive så selvhjulpet som muligt med så få hjælpemidler som muligt, da tilgangen i dag i høj grad er koblet til et spørgsmål om livsglæde. Det kræver et bredere perspektiv end funktionen alene - synet og lys - man må også se individet, øjen sygdom, behov og aktivitet. Det vigtigste er, sammen med kontraster og forstørrelse, at gøre borgeren opmærksom på, at belysning er vigtigt.

Flere har støttet selve lysudredningen ved brug af skematikker fra uddannelsen vedrørende metoder for gittermåling, tekniske specifikationer af lux, lumen, candela og regnemetoder. For mange var dokumentationsniveau og procedure, især i bevillingssager, afstemt i forhold til, hvad den aktuelle kommunes efterspurgt i sin sagsbehandling. I jobsager fungerede DS/EN 12464-1 (Dansk Standard, 2011) som referenceramme for hvad, der kunne forventes af almindelig belysning. Standarden blev også brugt som sammenligningsgrundlag for vurdering af belysning i hjemmet sammen med udenlandske standarder og vejledninger (Japanese Standards Association, 2010; Arnesen & Valberg, 1997) og SBI anvisninger (Sigbrand & Jensen, 2010). Flere steder var der endvidere udviklet egne skematikker. En konsulent beskrev sit arbejde med protokoller, hvor beskrivelser i tekst blev suppleret med tegninger i særligt komplicerede sager.

Systematikker for lysafprøvninger kunne være opstillet i stationer af forskellig lysstyrke og kelvindrager, i en skematik for brug af lamper eller i lokaler for lysafprøvning. Skematikken kunne typisk være efter fx lysbehov for nærarbejde (lux), blænding og rumbelysning eller omvendt at man startede med rumbelysning og arbejdede sig ned i skala til et specifikt nærarbejde. Andre havde oprettet en mappestruktur for cases og teori til deling i afdelingens fællesdrev: "Det ligger som en fælles værktøjskasse med viden ... hvis jeg skulle skifte arbejde". Disse databaser ses som et sted, hvor viden kan samles: "Vi har udarbejdet skemaer til lysafprøvning, der beskriver forløbet... selvom det kun er til os selv, så sikrer det en kontinuitet".

En af de mere erfarne på lyssagerne beskriver skematikkerne som en 'hønen eller ægget-problematik' – hun brugte ikke selv skematikker, da hun havde det hele på rygraden efter mange års erfaring. Hendes lysviden var indlejret i hendes daglige praksis, især da hun arbejdede alene på sagerne. Til gengæld var denne viden svær at beskrive og dele, så når hun stopper, vil den viden forsvinde med hende. Andre har støttet sig til skemaer for lysudredning udarbejdet ved et af de andre centre men er blevet opmærksom på, at det ikke længere passede deres praksis, når de selv fik rutinen:

materialet [en skematik fra et af de øvrige centre] giver et overblik, når man ikke selv er så rutineret, men senere hvor man får rutinen, kan det føles bøvlet: Det var uover-skueligt langt og ikke rigtigt for vores tilgang... måske havde vi mere fokus på aktivi-teten og skemaerne mere fokus på det fysiske...

De lokalt tilpassede skemaer fungerer som arbejdsredskab, en blanding af viden fra stan-darder og egne erfaringer, hvor omfang og detaljegrad bliver tilpasset den interne brug. En af konsulenterne beskriver, hvordan den individuelle praktiske erfaring bliver afgørende for, hvorvidt lysviden får fat, og at et lyskursus alene ikke betyder, at den viden sidder, men at kompetencerne oparbejdes gennem lyssagerne. Brugen af skematik og dokumentation kan fastholde praksis, mens den lokale justering fordrer en refleksion over hvad, der fungerer i den specifikke kontekst. I erkendelse af behovet for at justere skematikkerne havde en af konsulenterne under et kursus på diplomuddannelsen udviklet et dynamisk dokument for lysafprøvning. Med det dynamiske var tanken, at andre kunne tilføje ændringer, og han pe-gede på værdien af selv at lave eller revidere eksisterende skematikker og i at arbejde sam-men om et fælles dokument. Andre steder var erfaringen dog, at det krævede et særligt fo-kus og indsats for, at denne slags skematikker kunne blive et fælles værktøj. Endvidere kræ-vede denne type udvikling ledelsesopbakning, da det ikke genererede indtægt.

7.3 Samarbejde og vidensdeling

Flere steder var der dog et ledelsesmæssigt fokus på netop samarbejde, både i de enkelte tilbud og indsatser, vidensdeling på tværs af faggrupperne og i forhold til den faglige repræ-sentation i konsulentgruppen:

Det er vigtigt for os, at vi ikke får et terapeut- eller lærer/pædagog-vælde, der sidder på sagerne. For vi supplerer hinanden – terapeuterne lærer af at blive mere pædago-giske, og omvendt bidrager de med en systematik, som lærere og pædagoger ikke er lige så gode til. Det mener jeg, de skal, når de er her. Altså supplere hinanden...

Samarbejdet kræver åbenhed fra både ledelse og den enkelte medarbejder, og ved flere af centrene var der etableret lokale belyningsgrupper, der delte ny viden samt diskuterede og sparrede omkring specifikke sager og på tværs af områder som skole, botilbud og special-rådgivning. Et fælles journaliseringssystem bliver nævnt som en af de ting, der har været med til at lette kommunikationen og samarbejdet på tværs af grupperne, især hvor samar-bejdet omkring belysning inkluderede tilgrænsende områder som høreområdet, hjerneska-deområdet eller dobbelt sansetab. Ud over det tværfaglige samarbejde, der ofte udspillede sig i de enkelte sager, var det også tydeligt, at samarbejdet også foregik på tværs af genera-tioner. Mange synskonsulenter går på pension, hvilket for de større steder giver et godt grundlag for en løbende sidemandsoplæring. Det kan også betyde, at der er flere 'lys-skoler' repræsenteret blandt de ældre og de yngre synskonsulenter.

Lyssagerne omfatter herudover eksterne aktører, som kommunens sagsbehandlere, for-handlere, producenter og elektrikere. I nogle sager var der en tæt dialog med de eksterne parter, hvor enten sagsbehandler, forhandler eller elektriker blev inviteret med ud til borge-ren. En af lederne beskriver, at det tætte samarbejde med myndighederne kan bidrage til at afmystificere en række ting på begge sider af relationen og kan danne grundlag for gensidig tillid. Nogle af de takstbaserede centre har aftaler med kommunerne om struktureret trinvis sagsgang, hvor sagen skal behandles i kommunen mellem hver af faserne. Hvor nogle ser den tætte dialog med kommunen som tidskrævende bureaukrati og en sagsgang, der be-sværliggør arbejdet, er andre glade for dialogen, men påpeger, at det for borgeren kan be-tyde en langtrukken proces. Det afhænger blandt andet af den aktuelle sagsbehandlers

erfaring på lyssager, og at det kommunalpolitiske i sidste ende styrer økonomien, både på de enkelte bevillinger og synscentrenes tilbud.

Ud over de lokale samarbejder og netværksrelationer sker en del vidensdeling gennem kernekompetencegruppen om belysning. Denne gruppe blev etableret under DTHS for omkring 20 år siden som en tværinstitutionel netværksgruppe. Som en af tre kernekompetencegrupper, Mobility, Belysning og Punkt, har gruppen haft som formål at beskrive kvalitetsniveauer på synsområdet samt at opretholde og udvikle kompetencer på tværs af fagmiljøerne. Ud over kernekompetencegruppen sidder flere af de interviewede med i eksterne udvalg og netværker, som kommunens belysningsudvalg, Dansk Center for Lys samt nationale netværker for fx skolebørn og synsnedsættelse, og har på den måde et udvidet netværk ud over praksisfællesskabet af synskonsulenter.

The background of the page is decorated with a pattern of thin, dark blue wavy lines that flow across the entire surface. In the upper center, there is a solid dark blue circle containing the white number 8.

8

LYSSAGERNE

8 LYSSAGERNE

Lyssagerne dækker alt fra de mere simple sager, hvor det handler om vurdering af et hjælpemiddel som en luplampe, og hvor procedurer og effekt er umiddelbart overskuelige, til komplekse sager hvor både problem, metoder, mulig løsning og effekt er sværere at overskue.

De simple sager kan ofte løses teknisk med ny eller justeret belysning, mens de komplekse ofte er indlejret i socialt eller strukturelt forankrede forhold, som social eller kognitiv udvikling, manglende motivation, eller manglende støtte.

8.1 Hvem, hvad, hvor?

Hvem, der tager sig af lyssagerne ved en given synsrådgivning, er forskelligt. Flere steder har enkelt-medarbejdere, der har specialiseret sig i fagområdet lys, mens andre kollegaer dækker fagområderne almen daglig levevis (ADL) og Mobility. Mange steder tager alle konsulenter de simple vejledninger, mens udvalgte tager sig af bevillingssager. Ved enkelte centre går lysopgaven på tur efter en 'turnus', hvor den enkelte synskonsulent sidder på lyssagerne i en tidsbegrænset periode.

Hvilke borgere, der serviceres, er også forskelligt. Ud over at nogle centre kun dækker udvalgte aldersgrupper og andre alle aldre, er svagsynsgrænsen for nogle centre et stærkt styrende inklusionsparameter, mens andre har en mere åben fortolkning. Ved lysafprøvning i hjemmet er der flere, der tager ud to sammen, enten med en kollega eller men en elektriker eller forhandler. Herudover opfordres pårørende til at deltage i nogle af lyssagerne.

Er det tale om en bevillingssag, bliver denne stilet efter henholdsvis Serviceloven, Lov om aktiv beskæftigelse, Lov om specialundervisning for voksne eller Hjælpemiddelbekendtgørelsen. Flere konsulenter, især på voksenområdet, oplever en nedgang i egentlige bevillingssager, hvor borgerne kan gøre meget mere selv ved hjælp af almindelig belysning. Derfor er der mere omfattende vejledning, rådgivning og undervisning om lys. En del af vejledningen går på at informere omkring LED teknologi, hvordan man som almindelig forbruger kan finde frem til de rigtige lamper og pærer og undervisning i, hvordan man med sin synsfunktion bedst kan placere, disponere og bruge lyset.

8.2 Udredning og afprøvning

8.2.1 Lysudredning

For at finde frem til hvilket lys der bedst vil støtte borgeren i hverdagen, udføres først en udredning af den eksisterende belysning i deres dagligdagssituationer i hjemmet, institutionen eller på arbejdspladsen. Hvis borgeren peger på luminansspring eller adaptationsproblematikker, kan det være udgangspunktet for undersøgelsen. Udredningen omfatter en vurdering og ofte en beskrivelse af situationen; vurdering af omgivelserne, vejret, farver på gulv, vægge og møbler, store luminansspring, jævn belysning og punktbelysning, placering og retning. Dernæst i situationen, synsretning, spredning af lyset i forhold til hvor det skal bruges, armatur og pære.

Mange ældre boliger mangler belysning, fx i køkkenet er der ofte kun en gullig lampe fra emhætten eller en enkelt væghængt lampe. Endvidere kan der være aspekter ved

lysteknologien i dag, der ikke passer til den svagsynede: "Dagslys-dimmeren kan være problematisk, ligesom 'vinkelys' eller bevægelsessensorlys. ...".

Lysmålinger bruges som dokumentation af hjemmets eller arbejdspladsens belysnings-situation. Også her er der stor forskel i hvordan lysmålingerne praktiseres. De fleste benytter et luxmeter, mens nogle også inddrager spektrometre i lysudredningerne.

Den praktiske måling udføres i udvalgte situationer. Lysniveauet måles med et luxmeter på et specifikt sted og position. Først måles der med den kunstige belysning tændt og dernæst slukket, hvorefter dagslysniveauet trækkes fra den første måling. Dagslys og sollys kan også vurderes som en vigtig faktor i den aktuelle situation, hvor det afgørende bliver at beskrive situationen med vejrforhold og tidspunkt for måling. Da flere sager kan løses ved optimering af den eksisterende belysning og suppleret med belysning, der findes i den almindelige handel, er det mange sager, der ikke leder til en ansøgning i kommunen. Her vurderer de fleste den praktiske lysmåling som tilstrækkelig, mens en egentlig mørklægning typisk vil være for omfattende og for stor en indgriben i forhold til borgeren, "Det er vigtigere at få beskrevet borgerens situation end at dokumentere et givent luxniveau". Modsat børneområdet, hvor en optimering af lysforholdene skal støtte en given udvikling, har sagerne for ældre typisk omfattet punktbelysning, og lysudredningen har fokuseret på de steder, hvor det typisk ikke er nok lys, som ved køkkenarbejdsplads, gang og badeværelse. For de ældre borgere har lysudredningen ofte handlet om i samtale med borgeren at komme nærmere de aktuelle udfordringer. Her bliver lysmålingerne begrænset til hvor og til hvad, de skal bruge lyset. Ud over luxmålinger kan lysmålingen involvere måling af Ra-værdi, Kelvin og flimrer. I sager hvor det handler om at orientere sig eller færdes i boligen, kan målingerne bruges for at undersøge og dokumentere luminansspring. Endvidere kan målingerne støtte i formidling af lysviden og for at demonstrere hvordan lyset fungerer.

En mere *omfattende lysmåling* af hele rummet indbefatter en mørklægning af lokalet og opmåling i et grid-system tilpasset den ønskede detaljeringsgrad, fx, med en måling ved 0,85 meters højde for hver meter. Målingerne angives i en tegning med inventarets placering og bliver i enkelte tilfælde suppleret med isoluxer. Disse mere eksakte målinger af den kunstige belysning bliver brugt som dokumentation for borgeren eller skolelederen, især i bevillingssager hvor målingen indgår sammen med en beskrivelse i prosa, der sammenligner de målte forhold med standarderne for normaltseende. Mange justerer omfanget af en given lysudredning til hvad, den bevillingsgivende myndighed efterspørger i den specifikke sag.

En tredje mulig tilgang til lysmålingen, der blev beskrevet blandt interviewerne, var som del af en *før- og eftermåling* for at sammenligne effekten af en given lysafprøvning eller en implementeret løsning. Her var det ikke lyset eller synet i den enkelte måling, der var formålet for målingen, men den ændring der kunne følge, når syn, lys eller aktivitet blev justeret.

8.2.2 Lysafprøvning

Ved en bevillingssag, hvor man skal specificere lysanbefalingerne, eller hvor det giver mening at dykke dybere i en individualiseret og optimeret belysning, vil man lave en lysafprøvning. Lysafprøvningen kan både foregå hos borgeren (i hjemmet, i institution eller på arbejdspladsen) og på synsrådgivningens egen adresse.

En afprøvning ved synsrådgivningen kan omfatte afprøvning af *generel jævn belysning* ved loftspaneler med diffusere, indirekte uplight ved nedhængte armaturer samt *punktbelysning* fra skrivebordslamper, luplamper, spotlamper, standerlamper, bordlamper eller pendler. Afprøvningen tager ofte udgangspunkt i typiske aktivitetsproblemer, hvor der kan inddrages en række attributter til at få afprøvet den givne situation. Disse attributter kan være tøj med pletter, samling af knapper eller møtrikker, samt objekter i forskellige farver, som glas, tallerkener, bordduge og spækbrætter, der kan demonstrere farvekontraster. Situationerne, der afprøves, kan være placeret ved et bord, på gulvet, inde i et skab eller ved et spejl.

Flere peger på vigtigheden af at komme ud til borgeren, da man' ser' noget andet derhjemme:

De kan have ting og redskaber, som for eksempel en borger der havde en luplampe i forvejen, men ikke var klar over det... Man kan også se situationer hvor de kan have brug for hjælp, som de ikke selv kommer i tanke om, da de typisk har ét for øje... Det kan være hvordan de bruger boligen, den eksisterende belysning og ikke mindst dagslyset – løsningen kan være at flytte nærmere vinduet med sin avis eller strikkestøj, men så man ikke bliver blændet af solen. Det vil man gå glip af hvis man ikke kommer derhjem og det kan også være en del af en forebyggelse eller forberedelse i forhold til et fremtidigt problem.

Udføres lysafprøvningen ved hjemmebesøg, medbringes diverse lamper og udstyr, kamæleonlampe med stativ, pandelamper, bordlamper, lommelygter, skrivebordslamper der kan justeres i styrke og kelvingrader eller forskellige armaturer. Nogle centre sender konsulentene ud to og to, da udstyret kan være svært at håndtere på egen hånd, mens andre samarbejder med elektrikere, der har de forskellige produkter med. Nogle følger de førnævnte skematikker for lysafprøvning, mens andre tilpasser afprøvningen til den specifikke sag:

For eksempel en aktuel sag hvor en ældre dame med stomi fik testet lys for at se, om hun selv kunne skifte stomi-poserne... jeg tog lamper og lys med ud, og vi afprøvede... I sådanne sager, hvis lyset gør en forskel, laver vi en udredningsrapport. Hvis det handler mere om at færdes i boligen, laver vi en gittermåling, hvor vinduerne dækkes til med sorte plastsække, både i forhold til overgange og for at se om de har nok lys. Herefter beskrives overflader, reflektanter, eventuelle blændingsproblemer, armaturer og afskærmning...

Her kan vi se, at afprøvningen primært handlede om at undersøge den givne problematik sammen med borgeren. Det var tale om en helt specifik aktivitet, hvor borgeren havde brug for at se relativt nært og ikke skygge for sig selv. Dokumentationen i sig selv var sekundær, og rapporteringen afhang af, om afprøvningen viste sig at have en effekt. Da det ikke handlede om at færdes i boligen, gav det her ikke mening fx at lave en gittermåling. En sådan afvejning af afprøvningen er i særdeleshed relevant ved svækkede borgere, hvor overskuddet til afprøvning er begrænset.

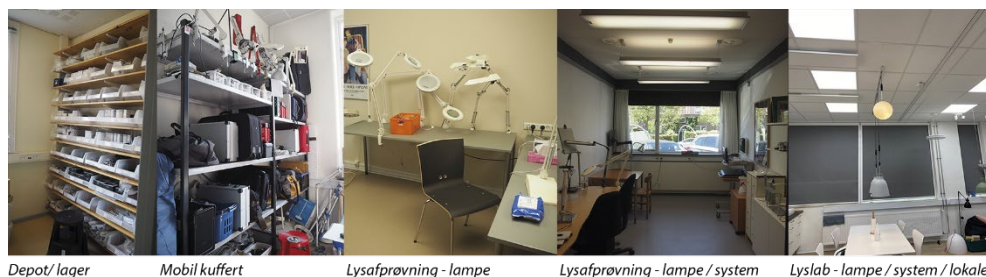
Ligeledes kan udredning og afprøvning med borgere med flere funktionsnedsættelser være en mere kompleks proces, hvor "det er vigtigt at huske på, at målingen blot er et øjebliksbillede, afhængig af dagsform og evne til at kommunikere". I disse sager ledsages borger gerne af en kontaktperson, der kender vedkommende og kan holde øje med de umiddelbare kropslige reaktioner. Flere af konsulentene opfordrer pårørende til at deltage i lysafprøvningen, hvis de vurderer, at der er brug for støtte i den endelige implementering af anbefalinger.

8.3 Typologier for lysafprøvning

I årsrapport for kernekompetencegruppen for belysning 2007 beskrives en række lyslaboratorier, som gruppen besøgte på studietur til Holland det år. Lysafprøvningslokalerne varierede fra kliniske til mere hjemligt indrettede lokaler, og med forskellige lysafprøvningsstationer placeret på forskellige lokationer omkring på centerets adresse: til afprøvning af almenbelysning, arbejdsbelysning, belysning i køkken, samt belysning i fordelingsgange. Praksis for lysafprøvningerne ved det kliniske lyslaboratorie var at placere borger i en given afstand fra en opstilling af genkendelige hverdagsobjekter, hvorefter den jævne loftsbelysning gradvist blev justeret fra mørkt til lysere scenarier, indtil borgeren kunne se objekterne. Den mere praktiske

afprøvning og optimering tog udgangspunkt i en test af mange forskellige typer af belysning og situationer inddraget ved behov. Hvor første afprøvningsmetode primært var rettet mod bevillingssager og med fokus på en generel loftsbelysning, var den praktiske tilgang i højere grad med henblik på, at borgeren selv implementerede ændringerne og inkluderede lamper og armaturer i forskellige situationer, både punkt- og almen belysning.

Telefoninterviewene med synsrådgivningerne i 2019 og besøgene til seks af centrene i 2020-21 viste dog, at der ud over den kliniske og praktiske afprøvning skitseret ovenfor var en hel vifte af afprøvningsmetoder og dertilhørende materielle artefakter og anretninger for afprøvning. I dette afsnit gennemgås denne vifte af typologier, fra den simpleste, der omfattede afprøvning af den enkelte lyspære, til de mere omfattende, der involverede lysafprøvnings-systemer og lyslaboratorier, figur 6.

FIGUR 6. Typologier for lysafprøvning.

Den simpleste form for lysafprøvning var muligheden for at afprøve enkelte lamper og lyspærer. Det har typisk været lamper, der kan rekvireres eller bevilliges som hjælpemidler, og som kan testes enten i centret eller i borgers hjem. Formålet med afprøvningen kunne være at finde de egenskaber og specifikationer for lyskildens fatning, lysstyrke og farvetemperatur, der matcher borgers behov i den givne situation. For at tilgodese forskellige situationer i samme lokalitet involverer mange lysanbefalinger, at lyset skal kunne reguleres. De senere år er der kommet dæmp-bare pærer på markedet, der ikke kræver et særligt system, men hvor dæmpningen ligger i selve pæren. Producenterne justerer deres produkter løbende i forhold til teknologiudvikling, forbrugermarked og lovgivning, hvorfor produkterne stadigt ændres; nye lyskilder og teknologier, producenter der kommer til eller udgår og produkter der ændrer navne eller egenskaber. Hvor nogle centre holder tæt øje med udviklingen og har rutiner med regelmæssigt at opsøge og teste nye produkter, holder andre sig til det kendte. For nogen er det gennem kontakten til elektrikere, forhandlere eller kollegaer at de holder sig ajour omkring teknologierne.

*Vi har et meget tilgængeligt depotrum af hjælpemidler, der gør det nemmere at orientere sig... man kan se det hele, med lamper i alle mulige afskygninger, hvilket er godt, når man skal planlægge. Lageret opdateres og lysgruppen har ryddet op. Bru-
gen registreres og dokumenteres med registreringsskema, der giver mulighed for at se statistik og bidrage til datainformeret ledelse. Vi har gennemgang af beholdning en eller to gange årligt*

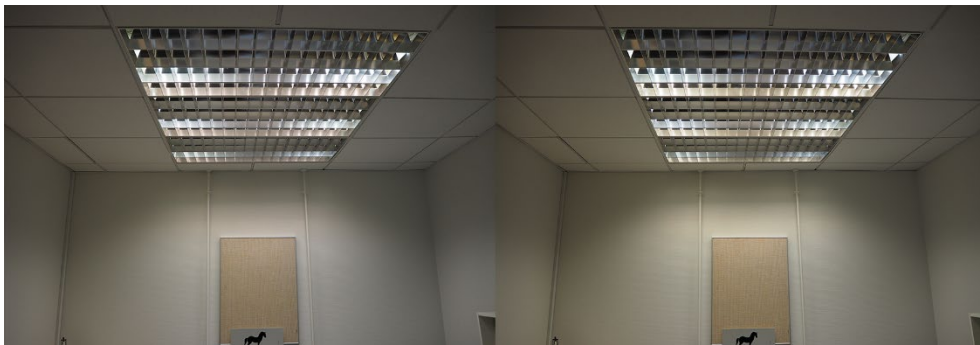
Nogle centre har systematiseret lagerbeholdningen, så der findes en stadigt opdateret oversigt over forbrug og beholdning, andre har ansat en lagermedarbejder, der står for oversigt og indkøb. I forhold til lysafprøvninger hos borgeren, i institutionen, på arbejdspladsen eller i hjemmet, har flere af synskonsulenterne udviklet mobile løsninger, hvor et udvalg af lamper og pærer samles i en kuffert, kasser eller cykeltasker, der nemt kan tages med på cyklen eller i bilen.

14 af centrene (inklusive de to nationale) har faciliteter, der omfatter en eller anden form for lokale til lysafprøvning. Fælles for lokalerne er, at de kan mørklægges. Nogle er primært

til lysafprøvning med forskellige opstillinger, lokaler med forskellige pærer og lamper i loft og på bord for at illustrere mulighederne. I størstedelen af lysafprøvningslokalerne er der mulighed for at justere loftbelysningen ved hjælp af belysningssystemer styret enten af iPad, computer, eller ved betjeningspanel. Både Slagelse og Aalborg har etableret eller opjusteret lysafprøvningsfaciliteter i forbindelse med flytning. I Aalborg er det oprindelige lyslaboratorie, figur 8, suppleret med mulighed for at afprøve lys i forbindelse med øvekøkkener, figur 9. I Slagelse søgte de ved etableringen af lyslaboratoriet i 2016-17 at skabe en mere hjemlig atmosfære, hvor de har inddraget belysning og lamper, der findes i almindelig handel, og som svarer til, hvad folk ofte har i deres hjem. Figur 10 viser, hvordan det er indrettet som en lille lejlighed med flere forskellige hverdagsscenarier.

FIGUR 7. Lyslab i Århus, system for loftsbelysning etableret i 2020, køkkensituation og spisebord/arbejdsplads. Foto: Dorthe Bräuner Berge.

FIGUR 8. Lyslab i Aalborg, loftsbelysning etableret 00'erne.

FIGUR 9. Øve-køkken med mulighed for lysafprøvning i forhold til lysfarver.

FIGUR 10. Lyslab i Slagelse etableret 2016-17, indrettet som køkken-alrum i en lille lejlighed, køkkensituation, spisebord, legekrog på gulvet og sofabjørne med fjernsyn. Nummer to foto fra venstre: Signe Tornøe Tødten.

Afprøvning af lysfarver kan ske ved, at borgeren sammenligner synsoplevelsen ved identiske lyskasser eller hylder med identisk indhold (i figur 11: stearinlys, pjece, tepose, tændstikæske, terning og kopholder), der er givet forskellige lysfarver. Andre steder kunne det være tre identiske lamper, side om side, med forskellige lyskilder eller lysfarver, hvor borgeren selv kan afprøve et givent objekt i de forskellige lys. Belysning er flere steder del af en større udstilling af hjælpemidler.

FIGUR 11. Lyskasser med forskellige lysfarver, udstyret med diverse genkendelige objekter.

Afprøvningen af lysfarver kan også ske ved, at borgeren bliver siddende ved den samme aktivitet og position, hvor justeringsmulighederne ligger i selve lampen. Enten ved afprøvning af lysfarver i loftspaneler med farveskift, som vist i figur 12, eller ved hjælp af fleksible og justerbare skrivebordslamper. Disse lamper bliver også kaldet kamæleonlamper, da de kan justeres i forhold til position, ved hjælp af en fleksibel hals, lysstyrke og farvetemperatur.

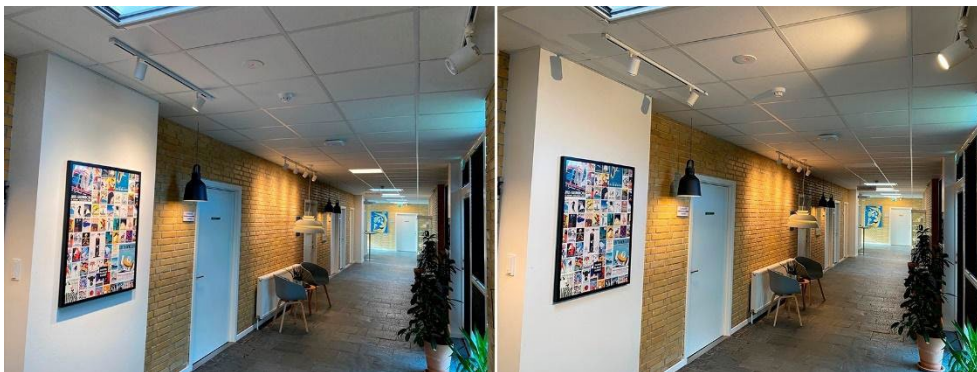
FIGUR 12. Demonstration af loftspaneler med farveskift, bemærk hvordan den runde lampe og penderne synes meget mere gule på billedet til højre (det er dog kun de rektangulære paneler der er justeret). Foto: Signe Tornøe Tødten.

FIGUR 13. Demonstration af forskellig belysning ved håndvask med spejl, spots med farveskift ovenover spejl, integreret spejlbelysning eller spots på siderne. Foto: Signe Tornøe Tødten.

Et 'praktisk lyslaboratorie' kan ligesom lyslaboratoriet mørklægges, og lysfarver, farvetemperaturer og lysstyrke kan afprøves. Rummet har dog ofte flere funktioner, som optikerens kontor eller lokale for afprøvning af hjælpemidler som CCTV, filterbriller og lupper, hvilket typisk foregår ved læsetests. Lokalet er typisk udstyret med et sted, hvor borgeren kan sidde (stol og bord) med plads til, at synskonsulenten kan arbejde rundt om borgeren og eventuelle pårørende, med mørklægningsgardiner (hvis der er vinduer), en samling af forskellige faste og/eller mobile lamper samt reol eller skuffesystem til opbevaring af udstyr. Tidligere har lamperne primært omfattet specialbelysning, som luplamper eller loftsbelysning med mulighed for høje lysniveauer, hvilket har været de typiske hjælpemidler, der blev bevilliget. I tråd med de senere års udvikling i belysning for den almindelige forbruger, er også mange svagsynede godt hjulpet med disse produkter. Derfor kan lamperne, der afprøves, være pandelamper, skrivebordslamper, bordlamper, pender, standerlamper, nedhængt loftsbelysning (med eller uden uplight), plafonder, spots, diodestrips, arbejdslamper etc.

Herudover inddrages flere dele af centrene's øvrige rammer, hvis det vurderes relevant i forhold til lysudredning eller blot demonstration af løsninger. Dette ses ved flere centre, hvor kontorarbejdsplads, toiletrum, trapperum, køkken og/eller spisesituation trækkes ind som demonstration og lysafprøvning. Det kan, som vist i figur 13, involvere flere belysningsløsninger, der kan afprøves eller demonstreres sammen med borger og eventuelt pårørende. Figur 14 viser, hvordan forskellig belysning demonstreres i gangarealet.

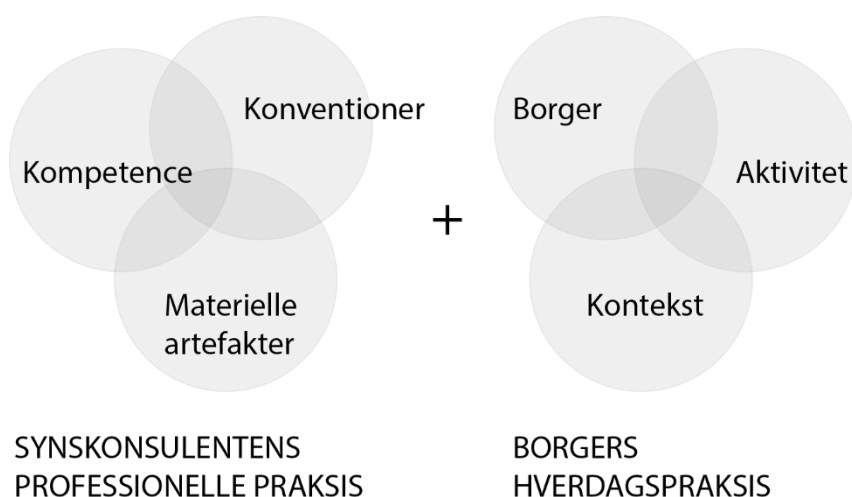
FIGUR 14. Gangarealet inddrages for at demonstrere belysningsløsninger. Placering af spot er afgørende for hvordan billedet på væggen opleves, til højre for langt fra, hvilket giver skygger og ikke lys på billedet, men i loftet og på væggen. Foto: Signe Tornøe Tødten.

De mere omfattende faciliteter for lysafprøvning er typisk blevet finansieret med støtte fra eksterne fonde. Det er enkelte medarbejdere, der er med til at mobilisere disse midler, hvor disses præferencer med hensyn til hvilke sager, der har interesse (bevilling/rådgivning eller børn/voksne/ældre), bevirker, at faciliteterne er lidt forskellige fra sted til sted. Det for nyligt etablerede lyssystem i Aarhus bliver i høj grad brugt i jobcenter-sager (primært loftbelysning), mens lyslab'et i Slagelse og Aalborg i højere grad er orienteret mod hjemmet og den ældre målgruppe (hjemlig atmosfære og øve-køkken). Faciliteterne i Odense, Refsnæs og IBOS har været orienteret mod undervisning, henholdsvis børneinstitutioner og skoler (loftbelysning og skrivebordslamper).

DISKUSSION

9 DISKUSSION

Det samlede billede af synsrådgivningen i Danmark, her med udgangspunkt i praksis omkring belysning, viser, at det er et sammensat felt, men med et fælles udgangspunkt i den aktuelle sag og den aktuelle borger, figur 15. Spændet fra børn i udvikling til jobsager og aldringsproblematikker, samt funktionsevner fra lettere synsnedsættelser til komplekse multihandicaps er med til at højne kompleksiteten i sagerne. På kommunikationsområdet generelt (Socialministeriet, 2013) viser kortlægningen, at der er udfordringer ved koordinering og kontinuitet på tværs af faggrupper og sektorer, hvor viden i høj grad har været personbåret og sårbart over for jobskifte. Empirien viser dog også, at feltet er i udvikling, og at der er initiativer, der arbejder for at sikre metoder til koordinering af lysviden og lyspraksis på tværs af fag og sektorer.

FIGUR 15. Den situerede praksis i belysningssagerne er kombinationen mellem synskonsulenternes og den givne borgers praksisser. Synskonsulenternes professionelle praksis, som det dynamiske forhold mellem konventioner, kompetencer og materielle artefakter, og borgers hverdagspraksis som samspillet mellem borger, kontekst og aktivitet.

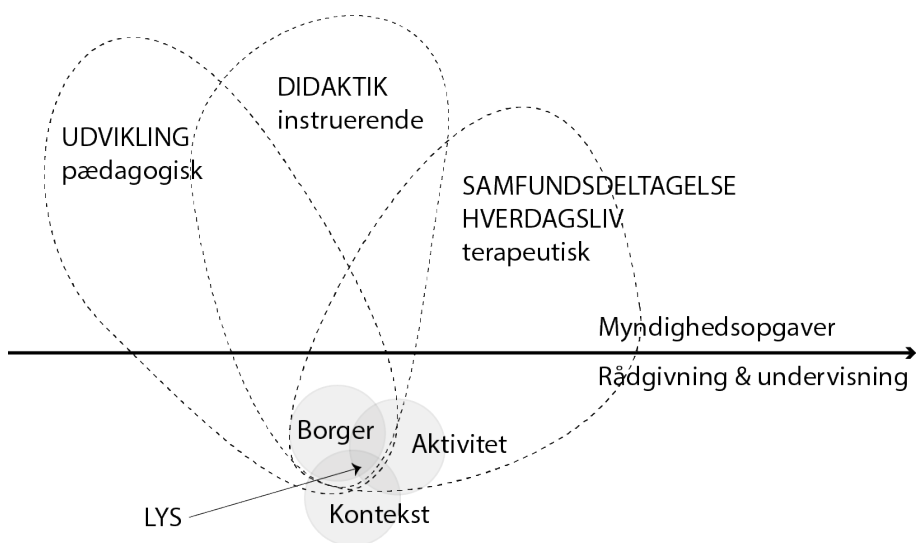
Diskussionskapitlet undersøger a) hvordan den faglige fundering og de faglige målsætninger udspilles i de forskellige grupper samt diversitetens betydning i praksisfællesskabet, b) lyset som fælles anliggende men praktiseret i forskellige versioner og i forskellig grad samt c) styringsteknologiers rolle i det tværfaglige og tværinstitutionelle samarbejde der udgør praksisfællesskabet.

9.1 Konventioner

9.1.1 Faglig tilgang svarende til målgrupperne

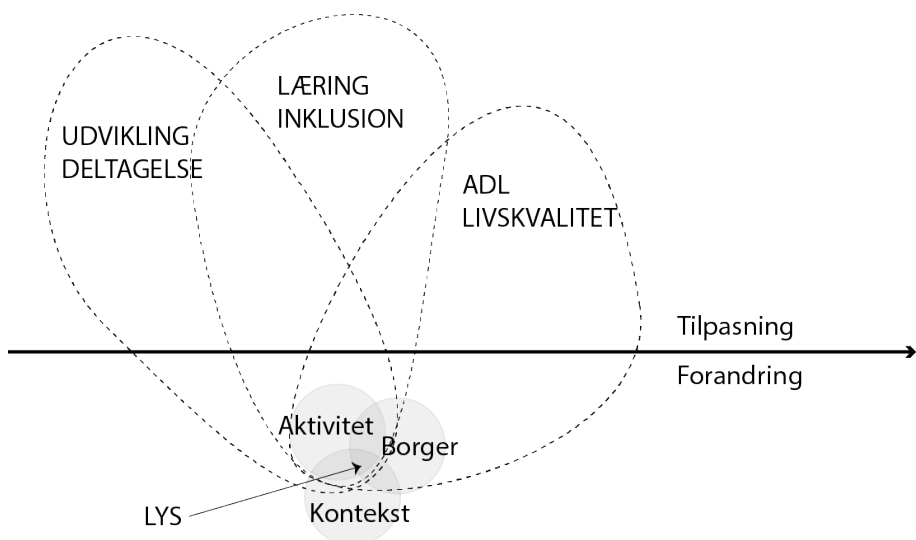
Hvis man ser på tværs af de tre største faggrupper repræsenteret blandt synskonsulenterne, pædagoger, lærere og terapeuter, har de hver især en faglig orientering i sagen. Pædagoger har oftest fokus på barnets udvikling, lærere på didaktik og læring, mens terapeuten har fokus på at støtte borgeren i samfundsdeltagelse og hverdagsliv. For alle målgrupperne består synsrådgivningen af myndighedsopgaver med sagsbehandling i dialog med kommunen

samt mere uformel rådgivning og undervisning. Fælles for alle er, at fokus, som vist i figur 16, er på borgeren og den aktuelle sag.

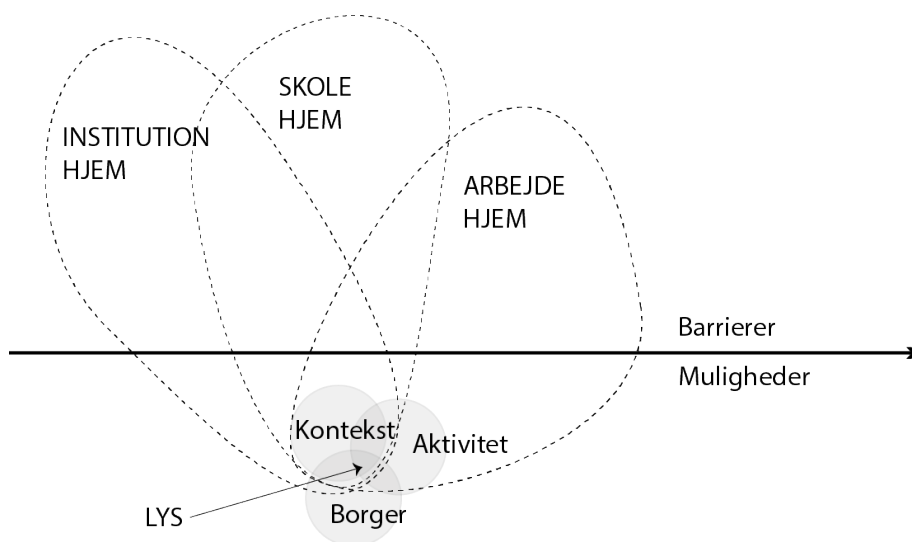
FIGUR 16. De forskellige faglige fokus hos konsulenter med baggrund som pædagog, lærer eller terapeut.

Hvorvidt det handler om et barn, der skal udvikle sig motorisk, et skolebarn der skal fungere i klasse miljø eller en voksen i jobtræning, handler processerne i de fleste tilfælde om afklaring, tilpasning og forandring af en given aktivitet eller situation.

FIGUR 17. De forskellige formål og agendaer for borgers aktiviteter og sammenhænge.

Som vist i figur 17 vil der være forskelligt fokus på aktiviteterne alt efter hvilke målgrupper, der arbejdes med, men interviewene viser, at der er store overlap. Rapporten Belysning i synsrehabiliteringen (Øien, 2022) viser, at der også er en hel del undervisning indlejret i lysudredninger og lysafprøvninger på voksenområdet, ligesom sager med vuggestuebørn og skolebørn også omfatter mere hverdagslige aktiviteter. Det handler for alle tre fagligheder om at støtte en forandringsproces for udvikling, læring eller erkendelse af situationen og genoptagelse eller genfortolkning af en almindelig levevis. Den ændring, der er sket på rehabiliteringsområdet med borgeren i centrum og fokus flyttet fra en medicinsk model, diagnoser og funktionsnedsættelser til en biopsykosocial model med borgeren i dennes sociale og fysiske kontekst, stiller faglighederne tættere på hinanden end tidligere.

FIGUR 18. De forskellige kontekster i børne og voksensager der udgør de gældende muligheder og barrierer.

Et andet fællestræk for alle målgrupper er, at sagerne i høj grad er farvet af den givne sociale og fysiske kontekst, som borgeren er situeret i. Dels er de styret af forskellige reguleringer, som myndighedssagerne håndteres efter, hvor der kan være fordele ved at kende sagsbehandlernes rationaler, dels skal de rådgive og vejlede pårørende eller de pædagoger/lærere/kollegaer der omgås borgeren, hvorfor flere af de interviewede pointerer fordelene ved at kende også disse målgrupper.

9.1.2 Organisatorisk og strukturelt situeret

Også den organisatoriske og strukturelle kontekst, som synskonsulenterne er situeret i, har betydning for deres praksis. Ud over usikkerheden omkring de potentielt skiftende strukturelle rammer i rammeaftalerne, hvor den enkelte kommune kan vælge at hjemtage opgaverne, er den store diversitet på kompetencer og viden både et organisatorisk og strukturelt anliggende. Der findes ikke som på høreområdet en fælles akademisk uddannelse. Synskonsulenterne kommer til stillingen med forskellige grunduddannelser. På et overordnet niveau kan den ledelsesmæssige balancegang mellem økonomisk styring og kvalitetsmål for ydelserne få betydning for hvem og hvordan, man arbejder, da størrelse og finansieringsordninger typisk forhandles på kommunalt eller regionalt plan. Investering i efteruddannelse er beskrevet som et sats for den enkelte organisation, hvis opgaver og personale skifter tilhørssted. Viden har i høj grad været forankret i den individuelle medarbejder, hvilket har givet udfordringer, når denne når pensionsalderen.

Selv om mange centre allerede har fokus på sparring og vidensdeling, er der også mange synskonsulenter, der sidder alene på opgaven, og som grundet organisationens størrelse har meget få lyssager og derfor dårlige vilkår for at få opbygget den essentielle erfaring. Mange har derfor trukket på eksterne relationer i de mere komplekse lyssager, og flere peger på behovet for at supplere praksisviden med standarder og guidelines.

9.2 Materielle artefakter - Lys som fælles anliggende

Belysning er både del af sagernes fysiske kontekst, et af flere hjælpemidler på synsområdet og omdrejningspunkt for forandringsprocesser hos borgeren. Uanset om det handler om inklusion og deltagelse i fællesskaber, udvikling eller rehabiliteringsprocesser i hverdagslivet. Som parameter er lys og lysviden ikke del af grunduddannelserne som pædagog, lærer eller ergoterapeut. Synskonsulenterne starter derfor alle mere eller mindre som novicer på området.

Lysviden i efteruddannelsen har tidligere trukket på fysikken og været forstået fra et teknisk perspektiv med belysningsniveauer koblet til specifikke diagnoser. For nyligt er uddannelsen dog begyndt at omfatte en forståelse af et situeret eller kontekstuel lys, individuelt oplevet og socialt forhandlet. Det tekniske og det kontekstuelle lys er to meget forskellige lysopfattelser, og det underbygger tesen om at 'lys er svært'. Hvor det tekniske er endeligt og på formel, er det situerede en dynamisk størrelse, og de forskellige versioner har forskellige anvendelsesområder i udredning, afprøvning og bevillingssager.

Viden er indlejret i både undervisning/skematikker/viden, i praksis og sagsgang (styret efter faglighed), men også i de materielle artefakter, som produkter og faciliteter for lysafprøvning. Lige som der er forskellige skoler inden for belysning, er der også forskellige tilgange til lysafprøvning ved centrene. Disse større systemer er som regel finansieret gennem ekstern funding og afspejler ofte 'best practice' på det givne tidspunkt. Med tiden kan behovet eller måden, man bruger faciliteterne på, ændre sig, hvorfor man kan opleve, at teknologien bliver uddateret eller irrelevant. Ofte er brugen af faciliteter koblet til nogle specifikke medarbejdere, der kender, og måske selv har været med til at udvikle, de aktuelle løsninger.

I forhold til centrene faciliteter til lysafprøvning er de præget af, hvem der har mobiliseret ekstern støtte og tidspunktet for bevillingen. Et lysafprøvningslokale er først og fremmest bestemt af den bygning, det ligger i, hvornår den er opført og eventuelt renoveret. For flere er optimering eller nyetablering af faciliteter sket i forbindelse med flytning. De større investeringer kan mobilisere lysfeltet både lokalt og nationalt, men på den anden side er det vigtigt, at viden og kompetencer følger med, da produkterne i sig selv hurtigt kan blive uddaterede. Viden og kompetencer er tæt forbundet med den operationalisering, der finder sted. Flere steder er praksis godt støttet på trods af et ældre system. Ligesom for investering i efteruddannelse, kan en investering i afprøvningslokaler og faciliteter også give tab, hvis ydelserne skifter hænder/udbydere. Det kan betyde, at man holder tilbage med de langsigtede investeringer. Modsat kan en oprustning, i konkurrenceøjemed, sikre, at man er attraktiv.

På tværs af praksisfællesskabet er der opstået et kludetæppe af overlappende tilgange, da den enkeltes grundfaglige ramme, mesterlærens kompetencer og forståelser fra den professionelle hverdag, bliver afgørende for den tilgang, der oparbejdes omkring lysudredning og afprøvning.

9.3 Kompetencer - Udvikling og tværfaglige indsatser

9.3.1 Situeret læring

Man kan se den rehabiliterende synspraksis som et nationalt praksisfællesskab, der udvikler sig med den nye viden og de nye kollegaer, der træder ind i fællesskabet. Som i mesterlære hvor både mester og lærling forandres i læreprocessen (Lave & Wenger, 2003), kan man også se spændinger mellem eksisterende praksis og nyere initiativer. Vi indtager forskellige roller gennem vores professionelle arbejdsliv. Vi starter som novicer og oparbejder ekspertise på forskellige områder. Betragtet som del af en social praksis er læringen både del af den enkeltes udvikling af faglig identitet og med til at transformere selve praksisfællesskabet (ibid, s. 51). Sociale strukturer, magtrelationer og legitimitetsvilkår er med til at definere hvilke muligheder, der er for læring. Forskellige praksisfællesskaber vil typisk have forskellige udviklingscyklusser. Nyankomne vil typisk have behov for at forstå og indarbejde sig i den eksisterende praksis men efter et stykke tid, kan der også komme interesse for at udvikle samme praksis som led i egen identitetsudvikling. På denne måde vil man i hverdagen opleve modsatrettede interesser og konflikter omkring hvilket tempo, praksis skal udvikle sig i. En konflikt mellem kontinuitet og udskiftning. "Da virksomhed og deltagelsen fra de implicerede individer, deres viden og deres perspektiver er gensidigt konstituerende, er forandring en fundamental egenskab ved praksisfællesskaber og deres aktiviteter" (ibid. s. 99).

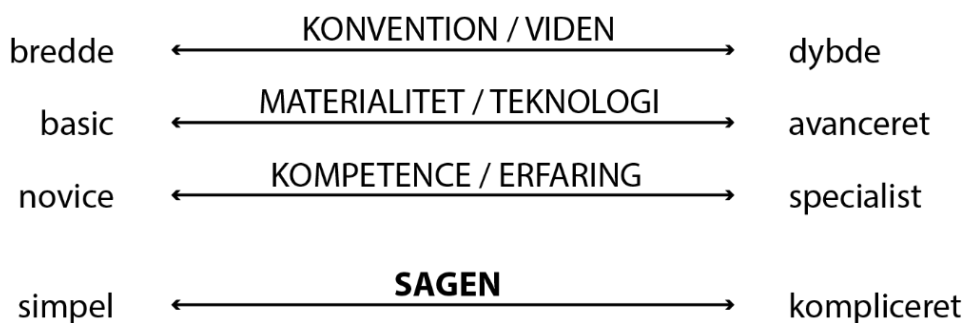
Lave & Wenger (2003, s 24) argumenterer for, at man i den situerede læring undgår at læresituation og praksis bliver adskilt. Derfor synes udviklingen på de lysfaglige kurser rigtig, da den mere praksisrettede og situerede forståelse af lys nu supplerer den tekniske viden. Kan praksisfællesskabet modsat formå at trække den tekniske og systematiserede tilgang i spil i og på tværs af lyssagerne, er der grundlag for kollektiv akkumulering af viden, der kobler læresituation og praksis endnu tættere.

9.3.2 Støtte- og styringsteknologier

Herudover spiller synsrådgivningens lokale organisation og kontekst ind i den praktiske udførelse af arbejdet. Ud over fælles lovgivningsmæssige rammer, regionale rammeaftaler og lokale ydelseskataloger har kortlægningen også identificeret en række styrings- og udviklingsteknologier, der er implementeret lokalt eller på tværs af praksisfællesskabet. Fra personlige og lokale skematikker for lys, forskellige fortolkninger af ICF, fagligt forankrede modeller og programmer. I forhold til Annemarie Mols begreb om det multiple kan man sige, at disse tiltag i høj grad overlapper – ikke fragmenteret, men som gensidigt afhængige og delvist overlappende virkeligheder der nogle gange kan flyde ud i hinanden (Mol, 2002). De er distribueret i forhold til forskellige skalaer i ydelsesbeskrivelsen, sagsbehandlingen og rådgivningen, hvor belysningssskematikkerne har fungeret som tjeklister og tommelfingerregler i forhold til de fysiske rammer i den enkelte case. De faglige modeller rummer en operationalisering og fastholdelse af en særlig praksisviden, mens ICF udgør en mere overordnet ramme, dels i form af et bredere menneskesyn men også indlejret i kommunernes systemer for sagsbehandling og mange steds journaliseringssystemer. Inden for det enkelte felt, især hvor man arbejder mere afgrænset på med børnesager, jobsager og voksne uden for arbejdsmarkedet, kan især de faglige modeller synes isolerede og fagspecifikke. Det har vist sig i diskussioner omkring begreber som 'aktivitet', 'læringsmål' eller 'deltagelse', at de tilhører den ene eller den anden faglighed og dermed er fremmede for andre. Disse diskussioner, som kan ses i de tværfaglige grupper, der går på tværs af afdelinger eller organisationer, herunder belysning, viser, at denne forskellighed skaber refleksion, der kan udvikle og skærpe både eget og fælles grundlag. Hvor der er kendskab og opretholdte relationer kan man sige, at flere af udviklingsteknologierne er indlejret i hinanden. Videre har disse forskellige skematikker og modeller været i spil på forskellig vis. Noget bruges som støtte til dokumentation, som led i sagsbehandling eller styring i forhold til kommunen men også med et mere bevidst projektledelseshensyn i forhold til orientering og kortlægning af aktuelle praksis, mens andet bliver brugt til at navigere og sætte en retning for den videre udvikling. Hvor det første svarer til en ekstern efterspørgsel, er det andet og tredje af mere intern strategisk karakter. Herudover viser kortlægningen, at dette foregår på individuelt niveau, i en mono- eller tværfaglig lokal gruppe eller i hele eller dele af praksisfællesskabet.

9.4 Koordinering og navigering

Skal man anerkende den dynamiske relation mellem konvention, materialitet og kompetence i praksisbegrebet og deraf den udviklings- og læringsproces, der ligger i at flytte sig fra novice til specialist som et aktiv i praksisfællesskabet, kan det være nyttigt at se de tre parametre i forhold til et kontinuum.

FIGUR 19. De dynamiske parametre, lige så vel som sagens karakter, kan ses som placeret i et kontinuum mellem simpel til kompliceret.

I den enkelte sag, som vist i figur 19, vil navigation og koordinering balanceres mellem viden (dybde og bredde), materialitet (basic og avanceret) og kompetence (novice og specialist) – alt efter hvor sagen befinder sig mellem simpel og kompliceret, og ikke mindst hvordan samarbejdsprocessen forløber.

På tværs af sagerne vil kompleksitetsniveauet stille krav til hvor dybt, avanceret og specialiseret, disse skal løses, og hvordan stillingerne bliver besat. Består den aktuelle synsrådgivning af en enkelt person, skal denne dække bredt og når sjældent at praktisere i dybden. Såfremt kompetencer og viden svarer til sagens kompleksitet, vil man sagtens kunne varetage opgaverne på et grundlæggende niveau, men den manglende dybde, specialviden og sparring kan betyde, at man får svært ved at flytte sig derfra. Der er et paradoks i at forsøge at sikre den faglige bredde, der karakteriserer området, i en enkelt person:

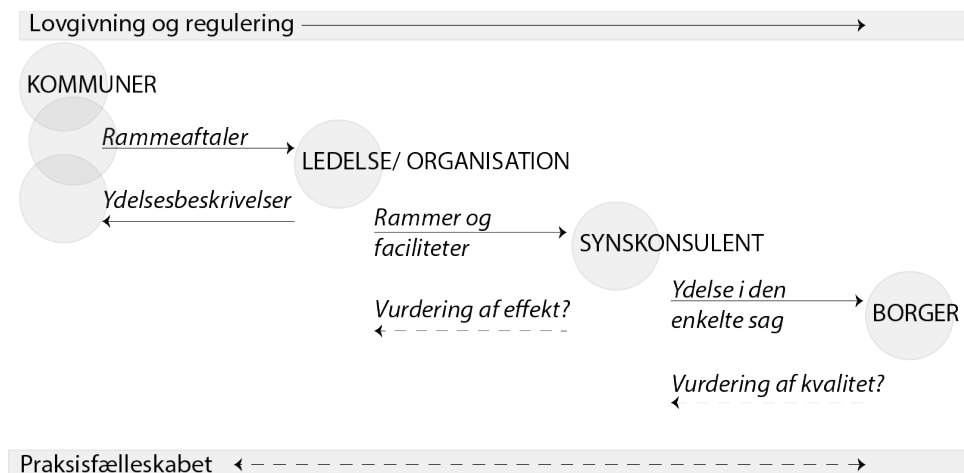
Hvis man skulle finde den ene synskonsulent, der skulle favne alle aldre og alle fagområder, så skulle man ansætte en erfaren synskonsulent hvor grundfagligheden var på plads... Det hele går galt hvis man er alene og samtidigt skal starte fra scratch med uddannelsen.

Da kompetencerne, der kræves, i specifikke sager er afhængige af sidemandsoplæring, bliver det yderligere svært for en novice at oparbejde erfaring.

Der er dog også tilfælde i de større grupper, hvor man opererer side om side men uden egentlig rammesat interaktion, og hvor tid til refleksion er begrænset. Rum for fordybelse og innovation bliver typisk skabt i udviklingsprojekter, hvor en kombination af dybde (flere sager og større erfaring) og bredde (på tværs af flere kollegaer og fagligheder) giver rum til læring og videreudvikling. Dette kan også yderligere booste diversiteten på lysfeltet, hvor lokalt forankret mobilisering af eksterne udviklingsmidler giver ny viden, kompetencer og materielle artefakter (som lyslaboratorier), der igen bliver personbårne. Spørgsmålet er, om denne lokalt forankrede viden operationaliseres på tværs af praksisfællesskabet?

Kortlægningen viser, at viden og skematikker ofte skal tilegnes og bruges individuelt og på gruppeniveau, før man aktivt kan indgå i sparringen omkring et emne, og at det typisk er i de enkelte sager, samarbejdet sker. Det kan være svært at finde et fælles sprog på tværs af faggrupperne, men flere af de igangværende fokusområder handler om at arbejde med helheder og forandringsprocesser, og alle er de fælles om borgerens udvikling eller rehabilitering, med belysning som del af deres fysiske kontekst. Ved workshoppen omkring erfaringerne fra pilotprojektet Bedre Lys Mere Liv og fund fra postdoc-projektet, drejede diskussionen sig om vidensdeling og mobilisering af lysfeltet. Ud over den enkeltes praksis kunne et bedre empirisk kendskab til praksis på tværs af praksisfællesskabet give mulighed for at akkumulere viden. Ligesom vi i denne rapport har kigget nærmere på ydelsesbeskrivelser og

skematikker som styringsteknologier, kunne det være gavnligt at undersøge, hvad en fælles database kunne gøre for at støtte samarbejdet på tværs. Kan eksisterende netværker, som DTHS, koordineres yderligere, så flere får tilgang og motivation til selv at bidrage til denne viden?

FIGUR 20. Den udvidede sagssammenhæng, hvor den organisatoriske og reguleringsmæssige kontekst har betydning for den enkelte sag. Pilene mod venstre indikerer en feedbackmekanisme der ville kunne hjælpe at navigere styringsmekanismerne (pilene mod højre). En tættere koordinering på tværs af denne værdikæde ville kræve et samarbejde mellem myndighed, ledelse og medarbejdere, og med praksisfællesskabet ville man kunne dele erfaringer fra især ledelse og synskonsulent, til myndighed og slutbruger.

Som skitseret i figur 20 kunne praksisfællesskabet være en del af løsningen som en infrastruktur for koordinering på tværs af værdikæden mellem myndigheder, ledelse, synskonsulent og borger. Der kan dog synes at mangle strukturelle incitament. Den nuværende økonomiske model, hvor de enkelte centre rent faktisk er i konkurrence med hinanden, spænder ben for at dele og udvikle på tværs. Det omkostningseffektive styringsparadigme med effektiv indsats og høj faglighed har vist sig at være svært i det specialiserede socialområdet. Både grundet udfordringer med at definere og måle effektivitet for de individuelt forskellige og dynamiske brugerbehov, og også på grund af det faktum at fagligheden i høj grad oparbejdes gennem praksis. Udviklingsprojekter, der fokuserer på øget brugerkvalitet, sammenhæng i ydelserne eller specialisering inden for lysområdet, muliggøres gennem støtte fra fonde, mens den generelle uddannelse og specialisering på området reduceres.

KONKLUSION

10 KONKLUSION

Kortlægningen viser, at synsrådgivningen er et sammensat område med hensyn til størrelse, dækningsområde, organisering og finansieringsformer, men også i forhold til rådgivningspraksis og faglig orientering. Da tværfaglighed og samarbejde foregår i og på tværs af lokalt situerede indsatser, har analysen fokuseret på belysningssagerne og lysets rolle i rådgivningen. Synskonsulenternes professionelle praksis er udfoldet i det dynamiske forhold mellem *konventioner* – fagspecifik viden og kultur indlejret i den givne organisations strukturelle rammer, *materielle artefakter* - skematikker, måleværktøjer, belysningsteknologier og faciliteter for lysudredning og lysafprøvning og endeligt, *kompetencer* - den tavse praksisviden der opbygges eller 'ligger på rygraden'. Forskelle, overlap og fælles anliggender kan ses på tværs af praksisfællesskabet. Den faglige fundering og de faglige målsætninger i sagerne udspilles i henhold til målgrupperne på børne- og voksenområdet, og diversiteten på tværs af faglighederne svarer til kompleksiteten og bredden i sagerne. Lyset bliver et fælles anliggende men praktiseres i forskellige versioner og i forskellig kompleksitet i forhold til målgruppen, den enkelte sag og tidspunkt i det enkelte forløb.

Ligesom New Public Management og New Public Government ses som styringsteknologier på myndigheds- og ledelsesniveau, er der flere teknologier i kortlægningen til styring og strukturering af den enkelte lysudredning og lysafprøvning men også til styring og støtte af vidensdeling og samarbejde i praksisfællesskabet.

Lyssager kan bunde i mere eller mindre komplekse synsudfordringer, fysiske og sociale kontekster og tilgange til håndtering af situationerne, hvor forskellige typer af lysviden kan støtte rådgivning og udredning. Der findes potentiale for en optimeret koordinering både for vidensdeling og samarbejde på tværs i praksisfællesskabet men også i høj grad på tværs af organisationerne, der i dag er karakteriseret konkurrence mellem centrene og manglende strukturelle incitamenter for faktisk vidensdeling og samarbejde.

REFERENCER

11 REFERENCER

- Arnesen, O. og Valberg, A. (1997). *Belysning for eldre og svaksynte*, Lyskultur 11, Oslo: Universitetet i Oslo.
- Beskæftigelsesministeriet (2019). *Lov om en aktiv beskæftigelsesindsats*. LOV nr 548 af 07/05/2019
- Bogason Consulting (2009). *Strukturreformen og kommunikationscentrene – et udredningsprojekt*.
- Børne- og undervisningsministeriet (2015). *Bekendtgørelse af lov om specialundervisning for voksne*. LBK nr 787 af 15/06/2015
- Danmark Statistik (2021), *Befolkningsfremskrivning 2020 for hele landet efter tid, alder, herkomst og køn*,
<https://www.statistikbanken.dk/statbank5a/default.asp?w=1280>, tilgået 12.03.2021
- Dijkers, M. P., Murphy, S.L., & Krellmann, J. (2012). Evidence-based practice for rehabilitation professionals: concepts and controversies. *Archives of physical medicine and rehabilitation*, 93(8), S164-S176.
- DTHS (2020a). *Vejledning - Lys og Belysning. Til fagprofessionelle, som vejleder voksne med synsnedsættelse*. Danske Tale, Høre og Synsinstitutioner.
- DTHS (2020b). *Vejledning - Lys og Belysning. Til fagprofessionelle, som vejleder børn og unge med synsnedsættelse*. Danske Tale, Høre og Synsinstitutioner.
- Hjortbak, B.R., Bangshaab, J., Johansen, J.S. & Lund, H. (2011). *Udfordringer til rehabilitering i Danmark*. Rehabiliteringsforum Danmark.
- IBOS (2019). *Program for belysning i relation til svagsynede*. Kursusmateriale fra kursus om belysning og synsnedsættelse ved Institut for Blinde og Svagsynede 2018 og 2019.
- Imrie, R., & Luck, R. (2014). Designing inclusive environments: rehabilitating the body and the relevance of universal design. *Disability and Rehabilitation*, 36(16), 1315-1319.
- Japanese Standards Association (2010). *General rules of recommended lighting levels* (JIS: Japanese Industrial Standards)
- Juliussen, F.B. (2013). Fra klinik til borgerens livsverden – paradigmeskifte, recovery og rehabilitering. *Uden for Nummer*
- KKR Hovedstaden, 2020. *Rammeaftale 2021- 2022. Udviklingsstrategi og Styringsaftale*
- Lave, J. & Wenger, E. (2003). *Situeret læring - og andre tekster*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Lund, H. og Hjortbak, B.R. (2017). *Grundlaget for rehabilitering*. København: Munksgaard.
- Mol, A. (2003). *The body multiple. Ontology in medical practice*. Duke University Press.
- Olesen, B.R., Phillips, L., & Johansen, T.R. (2018). *Dialog og samskabelse. Metoder til en refleksiv praksis*. Akademisk Forlag.

Sigbrand, L. og Jensen, P.H. (2010). *Tilgængelige boliger*. SBI-anvisning 222, 2.udgave, Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut.

Social- og Indenrigsministeriet, (2020). *Bekendtgørelse af lov om social service*. LBK nr 1287 af 28/08/2020

Social- og Indenrigsministeriet (2017). *Bekendtgørelse om hjælp til anskaffelse af hjælpemidler og forbrugsgoder efter serviceloven*. BEK nr 1247 af 13/11/2017

Social- og Indenrigsministeriet (2015). *Bekendtgørelse af lov om social service*. LBK nr 150 af 16/02/2015

Øien, T.B., Jacobsen, A.M., Tødten, S.T., Russotti, T.Ø., Smaakjær, P., & Rasmussen, R.S. (2021). Lighting Assessment and Optimization in Low Vision Rehabilitation Improves Participation and Quality of Life in Individuals with Vision Loss. *Occupational Therapy in Health Care*, pp. 1-18, <https://DOI: doi/10.1080/07380577.2021.2020388>.

Øien, T.B., (2022). *Belysning i synsrehabiliteringen. Et casestudie*. BUILD rapport 2022:04, Institut for Byggeri, By og Miljø, Aalborg Universitet

Øjenforeningen (2021). *Synsrådgivning svagsynede*. Tilgået 5. februar 2021. <https://ojenforeningen.dk/ojenlaeger/synsraadgivning-svagsynede>

Kortlægning af praksis for lysudredning i synsrådgivningen

Som del af det specialiserede social- og sundhedsområde er synsrådgivningen kommunernes ansvarsområde, og ligger i dag fordelt på 25 rådgivningscentre. I forbindelse med et forskningsprojekt om belysning i synsrehabiliteringen ved et af disse centre, har det med henblik på videre skalering af tilgangen været relevant at få et samlet billede af praksis på området.

Denne rapport: Kortlægning af synskonsulenter og praksis for lysudredning i DK, indeholder en beskrivelse og en analyse af synsrådgivningen i dag. Analysen viser, at feltet er komplekst: Strukturelle og organisatoriske rammer forhandles årligt mellem kommuner, regioner og de enkelte centre. Resultatet er forskelligartede styringsparadigmer og succeskriterier, der er med til at øge uligheden mellem centrene.

Rapporten dykker ned i belysningsområdet, hvor kortlægningen af den lokale viser en række lokale og tværgående initiativer, der forsøger at adressere og finde løsninger på udfordringerne med vidensdeling, samarbejde og videre udvikling af feltet.

Rapporten er den anden i et postdoc-projekt med det formål at støtte udviklingen af metoder for belysning i synsrehabiliteringen, der kan implementeres på tværs af praksisfællesskabet i Danmark.

Projektet er finansieret af Velux fonden.